

Kritika a „zjevení“. Recepce Březinova díla v letech 1893–1918

Michal Topor

michal.topor@ipsl.cz

<https://dl1.cuni.cz/course/view.php?id=5938> (moodle: pracovní prostor)

Harmonogram

- 22. 2. – úvodní seminář; sonda – polemika Niva, Literární listy / Lumír
- 1. 3. – 1894/1895 – F. V. Krejčí (pojem dekadence); kniha *Tajemné dálky*
- 8. 3. – ještě ke kritické reflexi Tajemných dalek
- 15. 3. – 1896: kniha *Svítání na západě*
- 22. 3. – 1896: kniha *Svítání na západě*;
- 29. 3. – 1896 -1897: kniha *Svítání na západě* (zbytek); F. V. Krejčí: *K estetice symbolismu*; kniha *Větry od pólů*
- 5. 4. – 1899: kniha *Stavitelé chrámu*
- 12. 4. – 1901: kniha *Ruce*
- 19. 4. – 1903: kniha *Hudba pramenů*; Marten; Bouška; Chalupný; Dykova vystoupení
- 26. 4. – 1908: jubilejní rok
- 3. 5. – 1909: Hoffmann; Zweig; Hýsek; Šaldova *Moderní literatura česká*
- 10. 5. – 1912–1913: *Básnické spisy*; Chalupný; Saudek; Šalda (v *Duši a díle*); Medek; Záhoř
- 17. 5. – 1916: Martenův *Akkord*

**Zlatá Praha 35, 1917/1918, č. 50, II. 9.
1918, s. 598 (k článku Emanuela
Chalupného Ze života Otakara Březiny)**

- S. Bouška: Otokar Březina. *Nový život* 1, 1896, 2. sv., č. 1, červenec, s. 2–7, č. 2, srpen, s. 38–42, č. 3/4, říjen, s. 50–55 [S2]
- Frant. Novák: Nad druhou knihou básníka. *Lidové noviny* 4, 1896, č. 191, 21. 8., s. 1–2 [R2; Anežka Libánská]
- Vbk [Jan Voborník]: *Z literatury*. Národní listy 36, 1896, č. 258, 18. 9., s. 5 [R3; Petr Paulus; nebude]

úryvky z dopisů

Anně Pammrové, 17. 4. 1896

107 | 5 | SIGISMUNDU BOUŠKOVÍ (1)

Nová Říše 22. února 1896

Důstojný pane,
děkuji Vám za milý dopis dýšící přátelskými sympatiemi. Pan Do-
stál-Lutinov psal Vám zcela správně: netajím se tím, že Vaše snahy
ve své podstatě jsou mi v nejednom bodě příbuznými. Avšak v No-
vém životě bych se volným necítil. Váš program, jenž s takovou
ostrovní proti České moderně se vyslovil, by mne tísnil. Má práce
zarážela by i mnohého z Vašich řad. Vám, jemnému kritiku-umělci,
který jste sledoval mé dílo a zajisté tu i tam novějších věcí mých si
všimnete, je známo, v kterých místech má práce Vaším přesvědče-
ním se blíží. Má práce jsem já. Slova jsem nenapsal, kterého bych
vroucně necítil. Koketovati z umělecké bravury s pojmy tak závrat-
ně vážnými bych se bál. A právě proto je mi Váš program úzký. On

112 | 10 | SIGISMUNDU BOUŠKOVÍ (4)

Nová Říše 13. dubna 1896

Šalda napíše totéž. Mám rád p. Šaldu. Je to hluboký, silný a tvůrčí talent. Ale
i když miluje, i když nenávidí, praští lidem kosti v jeho objetí. Píšíte si s ním
častěji? (Vloni jsem náhodou byl několik dní v Praze, ale lituji, že jsem nemohl
s ním mluvit. Přál jsem si toho. Význam jeho pro naši literaturu nebyl dosud
náležitě oceněn. Ale dojde k tomu jednou.)

Tak co napřed? Mám Vám napsat něco o své umělecké kariéře? Myslete si
můj skeptický úsměv při čtení následujících řádků. Ne již ten skeptický úsměv,
který jsem mívával v Jinošově, jedovatý a naivně nespravedlivý úsměv bledého,
odmítaného, zápasícího člověka, ale bolestně trpký úsměv člověka, který došel
na práh toužených obzorů a vidí nad sebou nekonečné klenby, sklánějící se iro-
nický k dalekým, nepřístupným horizontům. Učitel, který Vám sdělil, že jsem byl
kritikou nemilosrdně zbit, nebyl asi dostatečně informován. Je to sice pro mé
umění svrchovaně lhostejné a dalo by se to konečně čekat (a sám jsem to čekal),
ale nestalo se to. Mé dílo bylo přijato s jistou distinguovanou rezervou, s nadše-
ním, s mlčením, se sympatickým zamručením mezi zuby, s kolegiálním pozdra-
vem uznaných umělců, podle temperamentu kritika a významu a barvy listu.
Udělal rozruch v literárních kruzích. Jak píšete, je to věc naprosto lhostejná,
a celkem vzato, bylo by to i podezřelé, kdybych nevěděl, že většina úsudků
o T. d. byla sugerována obšírnou studií p. F. V. Krejčího v srpnovém čísle loňských
Rozhledů (Český mystik a symbolista). Studie p. Krejčího vyvolala polemiku
s prof. Albertem ve Vídni (Rozhledy 1895, říjen), v níž veřejnost postavila se na
stranu Krejčího. Nevycházel jsem z údivu. Faktum je, že počínám být renomova-
ným autorem Mladých, to jest: čtou mne, opisují ode mne a přivádějí mé myšlen-
ky ad absurdum. Mám celou řadu literárních parazitů z uměleckého dorostu, kte-
ré živím. Objevují se i počátky nadějněho jakéhosi osobního kultu. Dostávám
hloupé dopisy od neznámých, nadšených lidí. Vyšel můj životopis, napsaný člo-
věkem, který mi naprosto nerozumí a vraždí mne surovým bombastem. Ba,
v březnovém čísle letošních Rozhledů otištěna byla i moje podobizna. Co chcete
více? A dodejte k tomu, že podpisuji manifesty moderních umělců a stížnosti na
pražskou obecní radu, že si vandalsky počíná proti uměleckým památkám z XV.
století, a máte obraz mé nynější situace. Aby ji Pánbu zachoval! Ale dosti žertu.

Nikdy snad nedíval jsem se úzkostlivěji na umělecké poslání nežli dnes, když
vidím, že moje slovo zapaluje mladé duše. Nepoznala byste dnes známé krajiny

[Nová Říše] 24. dubna 1896

Důstojný pane,
milerád Vám odpovím k Vaší otázce. Každého čtenáře považuji za svého duševního bratra. Jiný mne nechte. A záliby u mne najíti nemůže. Tedy Svitání na západě?

Základní dispozice básně jste pojal s určitostí, která mne naplnila radostí. Několik poznámek piši na okraj Vašeho listu.

„Den září zatmívá dálky, noc temnem zapaluje výše.“ Obraz: slunce zaclání intenzitou svého světla hvězdné propasti nebe, pouhé oko naše by nevědělo o nekonečných propastech vesmíru, kdyby nebylo noci, která rozšiřuje, prohlubuje výše, ukazuje hvězdy, ztopené za dne v modři.

Výklad: den = život, slunečná zář — palčivá, únavná nejistota pozemského poznání, zdánlivě tak jasného, a přece celé světy nám skrývajícího. Noc = vyšší záře jiného žití. (Váš výklad platí jako důsledek mého výkladu, který celou řadu úvah ještě připouští.)

„Vrhl jsi tajemství“ ve větě „Pod stíny, jež na pozemskou myšlenku vrhl jsi tajemství“ je „jsi“ apostrofou k Nejvyššímu.

„Jak v úzkosti dechnutý signál, rdoušený stěnami kovu, sen zemský k tvé slavnosti se rozleje vlnami jásavými.“

V úzkosti dechnutý signál, rdoušený stěnami kovu = dech pozemského žití v myšlence, s jednotlivými vlnami vědomí, odrážený, rdoušený, tisněný hmotou těla a procházející úzkostmi a bolestí, nabývající tím srážením vln svého *tónu* (rozvinutí morálních kvalit, uzrání duše). „K tvé slavnosti“ (tj. k slavnosti Věčného) se rozleje vlnami jásavými (uvolněním z nástroje, projevením získané hudby).

V posledních dvou řádcích je tisková chyba:

„Neboť nám, kteří věříme, je den tvůj dobou zrání“ (tj. den, který Nejvyšší nám propůjčil, život, jež nám daroval).

„praskající v bolestných klasech a večerem chlazenou jemně“ (Samozřejmě.) Tisková chyba v posledním verši byla mi velice nepříjemná. A to máte pořád: sotva vytisknu někde pár řádek, už je tam nějaká. (Třeba v posledních Lit. listech na začátku jistého dopisu, který před časem improvizoval jsem někomu a který teď k mému

[Nová Říše, asi polovina května 1896]

jsou mi tyto řádky takové, jaké byly vždycky. (Věci, které jsem nikdy nebyl schopen vyjádřit slovy). Přála jste si seznati povahu polemiky Krejčí — Albert. Je mi těžko o tom mluvit. Nejlépe bude, přečtete-li si to v Rozhledech, zajímá-li Vás to. V loňském ročníku. Snad někdo ve Vašem okolí je má. Námitky Albertovy (diletantské, Albert je prof. chirurgie na vid. univerzitě a amatér české poezie) byly dosud jediným hlasem, který vyzněl nepřiznivě (ne mé práci, ani mému umění, obojí A. uznává víceméně) proti některým závěrům p. Krejčího. Dosud. Ale v poslední době můj kurz stoupl tak povážlivě, že očekávám z nějaké strany bouři. V narážkách na mou práci začínají se objevovat superlativní atributy, odvážná adjektiva, která mi působí místo radosti bolení hlavy a únavu, teskno a vzpomínky na listopad mého díla v duších, až krvavé listy bude padat z mých stromů, dnes v květu. Kdybyste otevřela časopisy české, jež přijímají nové poetické pokusy literárního dorostu, shledala byste, že ve většině toho, co mladí lidé dnes u nás piší, je pozorovat můj vliv. Buď napodobí mou formu, nebo v jejích reminiscencích zazní doslovně celé verše mé práce. Redakční koše jsou plny imitací mého díla. V listárnách redakce čtete prohlášení, že takové imitace tištěny nebudou a nebudou. Je to bolestně veselé, když si vzpomenu, že na nikom z těch, kteří mně odkoukávají některé zvláštnosti a kaprice formy, nepozorují hlubší vniknutí do ideových ložisek mé práce. Abyste však si o této mé „slávě“ neučinila falešných představ, dodám, že můj vliv odnáší se jen k úzkému kruhu literární inteligence; oficiální literatura, představovaná prvními časopisy, tištěná u prvních firem, dotovaná Akademií věd a umění, distinguovaná, o mně díky Bohu neví. O mou práci, mohu-li souditi z jejího mlčení, se nestará.

DP; popsáno 1., 2. a 3.
strana. B. d., v pravém
horním rohu 1. strany
Bouškovou rukou připsáno:
„Červen 1896“. OB tu
odpovídá na dopis z 12.–13.
6.; podle parafrází v Novém
životě (viz dále) je tedy
zřejmé, že dopis nemohl být
napsán dříve po polovině
června 1896. LA 22. 40–41;
Vlčnické sešitky 56–58.

121 | 19 | SIGISMUNDU BOUŠKOVÍ (9)

[Nová Říše, asi 2. polovina června 1896]

Milý příteli,

čekal jsem již toužebně na Váš list. A dle Vašeho přání odpovídám
Vám při první příležitosti. Nevím, čím je to, cítím k Vám takovou
důvěru, jako bychom se znali už bůhvíjak dlouho. Kdybyste zde už
raději byl, jaký by to byl svátek pro mne!

Ale napřed několik slov o Svitání na západě. Jsou adresovaná
pouze Vám; k veřejnosti mluvím veršem a obrazy.

Dva proudy myšlenek tvoří podstatu mé práce: poměr lidské duše k věčnému
tajemství a přesvědčení o mystickém určení bolesti jako nástroji vyšší Ekonomie.
První odráží se skorem ve všech pracích mé knihy: Prolog, Vteřiny, Ranní mod-
litba, Proč odvracíš se, Žalm, Vladaři snů. Druhý zejména v číslech: *Tajemství*
bolesti, Podobná noci a v některých číslech jiných.

Z vůle Nejvyššího prochází duše bolestným *snem* pozemského života (Slyším
v duši, Předtuchy).

Nesmrtelná a zápasící *zraje* pro vyšší účely („tajemné léto“), které leží dílem
na této zemi (Mýtus duše, Váno silných, Modlitba ranní), dílem mimo náš viditel-
ný svět (Prolog, Mýtus duše, Tajemství bolesti, Svitání na západě, Předtuchy).

Účely mimo náš svět vymykají se našemu poznání, které se dusí, když ne-
může dýchat časem a prostorem (Vladaři snů, Vítězná píseň).

Tušíme je v okamžitých blescích poznání stupňovaného extázi a snem (Svitá-
ní na západě).

Náležeji původem jinému světu nežli náš, soustředí duše v sobě paprsky
minulého i budoucího. (Nemohu se Vám rozepsat o tomto bodě; chvat, s nímž
tyto poznámky na papír házím, učinil by jistě odstavec tento nesrozumitelným.
Znáš se už.)

Nejnádhernejším květem, k němuž směřuje pozemský život, je *projevení duše*
v její nadpřirozené kráse (Váno silných). Proto staletí zápasů, bolestí, životy trpi-
cích, hledajících a svatých. Svatých minulosti i budoucnosti. Těch, jichž duše
s nejvyšší na zemi možnou volností zahoří zážračným zjasněním poznání, rozpě-
tím lásky, andělskou čistotou a mocí vůle, podmaňující si tajemným vlivem věci
a síly. Oni jsou nejvyšším vítězstvím života na zemi.

Tato poslední témata jsou ve Svitání jen latentně položena. Jsou východištěm
nového cyklu, který jsem otevřel netištěným dosud číslem Královna naději.
Stačil-li na to, nevím.

Ostatní čísla Svitání jsou verše teskných dní se zataženými obrazy a s obzory
válejších se mil. Čísla zhuštěného teskna, do něhož září přesvědčení o jiném,
vyšším světle, nežli je bolestné světlo země. Písňe mého podivného života, utla-
čeného, neveselého, se zrádnou monotónní únavou tekoucího — písňe přemože-
ných pozemských nadějí.

To by bylo v hrubých rysech asi vše. Takové základní rozložení myšlenko-
vých nití. *Nedokonalé*. Vím, že Vám, věčicimu s horoucností, která mne vždy
dojímá a kterou dovedu ocenit, bude se mnohé zdát vágním, příliš všeobecné
pojatým; nepopírám; názor můj je názor citu, jehož bohatství spočívá jediné ve
vrouci, upřímné síle. Jsem přesvědčen o tom, co píši; nejen těch pár hodin
u psacího stolu, vždy. To bylo právě příčinou, proč jsem se obával vstoupiti
s Vámi do Nového života, který přece obsahově, filozoficky je mi *tak blízký*. Tak
blízký jako málokterý list český. Ústně si o tom více řekneme.

O umělecké stránce svého díla Vám psát nemusím. Metoda, kterou tvořím, je
Vám dostatečně známa. Neklamu-li se proti své vůli, myslím, že některé její tahy
jsem si vytvořil sám. O svém poměru k čtenáři jsem Vám už psal. Opakuji, že
harmonizaci a vedení hlasů obstarává v mé kompozici čtenář. Snažím se psát
tak, aby mě verše daly se čísti několikrát po sobě. A mám-li už mluvit o své
umělecké citlivosti, řeknu, že toužím jen po tom stát se duševním přítelem
několika sbratřených duší. Sdílet s nimi svou závaň, která mnou jako blesky
bije v těch řídkých, čistých chvílích, kdy věci zakalené a zmatené zdají se mi
jasnými a průhlednými a pravda tušitelnou. A býti jim vlivným, konejšivě tesk-
ným úsměvem ve chvílích bolesti. Ale který z nás umělců toužil by po jiné
slávě?

Měl bych Vám ještě mnoho psát. A odpověděti Vám na celou řadu zajíma-
vých míst Vašeho dopisu. Ale chvátám, abych tento list (k jehož napsání jsem se
včera nemohl dostat) dal včas na poštu. — Jak se k nám jede? Na Mor. Budějo-
vice, na Jihlavu, na Třebíč, ve všech případech musíte být připraven na neskonale
fádni cestu od dráhy do N. Říše, čtyři hodiny dlouhou. Ale milujete přírodu.
A lesy. A zamilujete si jemný smutek chudých krajin našeho pohorí, které nás
Chittussi také miloval. Ruku Vám tisknu. Pozdrav! *Napíšte mi brzy pár řádek?*
Jebavý — Březina

Nová Říše 21. — 25. — 28. — 30. června 1896

Váš list! Okamžitě!

A o čem bych Vám ještě psal, abych Vás netrápil v nekonečném tomto listě (jehož délku mi už musíte odpustit, činí mi radost psát Vám, a ještě větší něco od Vás číst). Tak o čem ještě? O svých uměleckých plánech? Píši málo. Literaturu dělat se mi zdá řemeslem a odráží mne. Jen tehdy, když myslím, že cítím v duši nově jakési vztahy mezi známými věcmi, vztahy, které unikají druhým, jemně a těžko zachytitelně, snad chorobně; mohu se v zoufalém rozpětí náruče, abych zachytil usměvavou chiméru, marně, bez pochyby... Tím se dá vysvětlit jistá snad zvláštnost mé práce, která ji činí nepřístupnou prostým, jednoduchým lidem, anebo lidem vzdělaným, kteří myslí studeně logicky. A snad i lidem takzvaným zdravým, neboť všechno je relativní. Doposud četl jsem o Svitání na z. jediný posudek ve venkovském pokrokovém listě. V časopise Katolické moderny otištěn rozhovor se mnou o jedné z básní Svitání na z. V příštím čísle ohlášena studie „O. B.“ V Revue des Revues vyšla úvaha o české poezii s bilancí pro mne podivně příznivou. Ano, už z Paříže psal mi tyto dny polský básník Zenon Przesmycki (který, jak jsem Vám tuším napsal, již dříve některé mé věci do polštiny překládal) a žádá ode mne některé informace pro lit. studii chystanou o mé práci. Ale s novou knihou mi to nejde, jak bych si to přál. Jsem plný rozběhů, fantastických plánů a bolestného zápasu všech mobilizovaných energií své duše. Hledám velké a mocné slovo, otvírající krajiny zatopené novým sluncem, neviděné. Všecko, co napíši, zdá se mi známé a mdlé. A raději šilenství nežli banálnost, šedivou plochost. Chci se vyslovit celý, a nemohu. Lámů všechno ze sebe úryvkovitě, bolestně. Nedoufáte si nadatoviti, list dle...

[Nová Říše] 20. července 1896

Milý příteli,

konečně jsem se dostal k tomu, abych Vám mohl napsat několik slov. A přece myslil jsem velice často na Vás v poslední době a měl bych Vám tolik říci! Snad při Vaší návštěvě v Nové Říši bude mi to úplněji možno nežli stručnými slovy dopisu.

Váš článek v Novém životě znovu mne přesvědčil o Vaší přátelské sympatii k mému dílu, jež Vaše duše, příbuzná mé, vidí snad v příliš příznivém světle. Moje upřímné přiznání: četl jsem Vaši studii se složitým dojmem nejrozličnějších pocitů: radost nad tím, jak hluboce mi rozumíte, pojila se s tesknem, zdali budoucí mé dílo dovede ospravedlnit nadšení, jež posavadní práce má, šťastnější, než zaslouhuje, dovedla ve Vaši jemně duši vzbudit. Jak mne dojíká Vaše důvěra! V těch chvílích, kdy budoucnost, jejíž hlas zní tak podivuhodně svůdně v duši umělce, se odmítá a člověk cítí se bezbranný proti bolesti, která má tolik forem, kolik je vztahů mezi věcmi na světě hmotném a smu!

V Novém životě skutečně mám v úmyslu tisknouti jedno z nových svých čísel (Královnu naději). V posledním svém listě děkujete mi za přihlášení se za spolupracovníka N. 2. Považuji za svou povinnost říci Vám, jak se na to dívám. Zásluhu o to nemám žádnou. Pan redaktor byl tak laskav, že mne Vaším a svým jménem požádal o zmíněnou báseň, o níž se od Vás dozvěděl. Poněvadž své stanovisko jsem Vám už několikrát, tuším, označil, a z mé práce, konečně, také se dá abstrahovat, porozuměl jsem žádosti té tak, že neshledávám závadným, uveřejni-li Váš list, čistě umělecký, padesát šedesát řádek umělce spřízněných snah. Kladu důraz na předposlední slovo. Padesát šedesát řádek...

S. Bouška: Otakar Březina.
Nový život 1, 1896, 2. sv., č. 2
7, červenec, s. 2–7, č. 8,
srpen, s. 38–42, č. 9/10,
říjen, s. 50–55 [S2]

NOVÝ ŽIVOT

S. BOUŠKA.

Otakar Březina.

Vydavatelstvo Mercure du France vydalo nedávno subtilní studii o zemřelém básníku Laforguovi.*) Maeterlinck napsal k ní úvod, z něhož cituji tato památná slova:

„Každému básníku, který ku předu kráčí, měl by strážce chrámu na prahu dání několik zcela jednoduchých otázek: — Jsi z těch, kteří jmenují, nebo z těch, kteří opakují jména? (Es-tu de ceux qui nomment, ou de ceux qui répètent les noms?) Jaké nové věci jsi viděl v jejich kráse a v jejich pravdě, aneb lépe v jaké kráse a v jaké pravdě viděl jsi tytéž věci, jichž tak mnoho jiných nevidělo? —

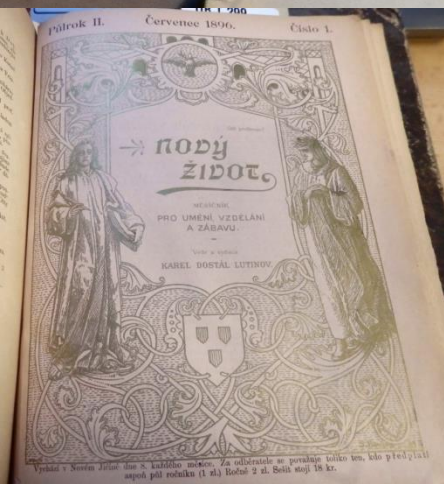
Otakar Březina je takový básník, který mnoho nového viděl a vidí, co jiní neviděli, a který i věci staré, všední, denní, viděl a vidí v kráse nové, panenské, která nám obyčejným vy-
prehala jako vůně z uvadlého květu. Je z těch, kteří jsou svoji, kteří na svém stojí a svou řečí, svým rytmem a rýmem mluví. Neopakuje jména, jak je byl slyšel, mluví novým jazykem básníků absolutních, kteří si tvoří pro vidiny své nová slova, nové tělo pro nové věci. Neopakuje slov, ale jmenuje jako nový Adam poesie jednotlivé tvory svého mystického, básnického ráje. Homo novus v české poesii, ale také poeta novus.

Básník v tom původním posvátném smyslu slova, jak je s důrazem žádal Hermann Bahr pro Verlaina. Snílek, který jde svou cestou za svými idealy, píše svou píseň, svým neslyšeným dosud způsobem, tvůrce, ποιητής, v původním významu toho slova.

Básník básníků. Není možno, aby mezi básníky milován nebyl. Tam kdesi na Moravě ve smutných pohořích českomoravských vyrostl a žije, zamilován do jemného smutku chudých krajin, který prozařuje všude jeho dílem. Vzdálen hluku světa, vzdálen nepěkných bojů moderních svých spolubratří, nevystupuje nijak ze svého Tuskula v boj za idealy umělecké, pro něž žije a kterými se vzácná duše jeho denně sytí.

A proto snad je tak sympatický všem: starým i mladým. Básník, který je znovu a znovu čten, a kterého si tím více zamilujete, čím více jej čtete, neboť vždycky nalézáte něco nového, co jste dosud neviděli, vždy uslyšíte v duši své znít novou har-

*) Jules Laforgue, Essai, par Camille Mauclair (Edition du „Mercure de France“.)

monisací nářevu vám již dříve z první četby povědomého. Básník vyvolených duší. Ne básník pro davy, kterým zůstanou jeho Tajemné dálky i Svítání na západě knihami apokalyptickými, zamčenými sedmerou pečeti, ale též ne básník, který by egoisticky hlásal, že stačí sám sobě, že mu čtenář není ničím. Touží stát se duševním přítelem několika sbratřených duší, sdělit s nimi svou závať, která jím jako blesky bije v těch řídkých, čistých chvílích genia, kdy věci zakalené a zmatené zdají se mu jasnými a průhlednými a pravda věčná je mu blízkou, že ji tuší. Takové duše, kterým by byl ve chvílích bolesti, o níž tak přesvědčivě a řekl bych zrovna křestansky píše, konejšivým a vlídným úsměvem. A může-li si který básník žádati větší slávy? Březina je básník z Boží milosti. Jeho dílo je on. Co napsal, to napsati musil. Nevyšlo z pera jeho jediného slova, kterého by byl žhavě neprocítil, které by bylo neprojelo ve stupňované, mystické vísi jako elektrická jiskra drátem, uměleckou a trpící jeho duší. Nikde nekoketuje z umělecké bravury, z modní raffinovanosti s pojmy tak závatně vážnými a hlubokými, jež tvoří jeho melancholické nekonečné rytmy. Opakuji s důrazem: jeho poesie není strojeně raffinovaná, jak ji u moderních básníků dnes tu a tam nalézáme. Co jinde je dělané, co je jinde posou, u Březiny je přirozeně nutným a jedině možným projádřením se jeho duše přeplněné veškerou kulturou věku, duše, která pila ze všech zdrojů umění a věd, která prosytila se vši krásou a pravdou. Odtud také kroesovské bohatství, které nás mámi, dusí, že nestačíme jeho okřídlené noze, že oko naše oslepuje se nádherou panoram, jež nám otevírá a ucho je zrovna ohlušeno tisícovým zvukem velkolepých jeho orchestrů.

Březina žádá nutně studia. Snad ani sám neví, jak je těžkým, ač chce výslovně býti jasným. Je to zvláštní ojedinělý duch v našem dnešním básnickém koncertu, duch tak jedinečný, že nemůže míti epigonů a celá ta řada mladých, kteří za ním kvapí, tříští se bezmocně v slaboučké ozvěně jeho díla. Březinu nelze napodobit. Je těžký, ale přece vnitřně logicky, filosoficky jasný, není temný, ale hluboký, závatně hluboký, není to jen spousta slov a obrazů, je to bohatství nesmírné v myšlence i v tělesném jejím tvaru. Ti mladí, kteří dnes jej vykořisťují, napodobí jen tu a tam nějaký zvuk a akkord, v celku je poesie jejich balast, a místo hloubky došli k nesmyslu a bizarním hříčkám. Nejsou to mláďata orlí, která se zkoušejí k prvému vzletu, ale kuřata, nad nimiž v nesmírnou krouží majestátní orel. Nepochopili Březinu, jako i mnozí jiní, kteří jej odložili po prvém ledabylém přečtení některé básně.

Nová Říše 26. března 1896

Velectěný příteli,

především díky za podobiznu. Je roztočilá. A za přátelsky zaničené verše, jimiž ji provázíte. Vite, v těch chvílích, když se člověku vlastní dílo rozpadává v rukou (a kdy psané, kterých jsem nenapsal, nedovedou mi dát zapomenouti na ty, které jsem napsal), budou mi Vaše slova milým pozdravem z dálky. Takovým posilujícím podáním ruky. Čtenáři, jako jste Vy, byli vždy mým snem. Čtenáři s duší bohatou vlastním bohatstvím, jimž moje píseň bohatství to ukazuje, do jejich vlastních klenotnic je zavádí, na jejich vlastní cesty jim svítí.

Čtenáři s hudebně tvůrčí duší, kteří ode mne chytí základní tón a rozehrají se sami, vlastní silou, hrou vlastních invencí, improvizací vlastní hudební extáze. Čtenáři, kteří pochopí, že uměleckými obrazy zakryta jsou okna prolomená do dalek, kam vidí nejdál ten, kdo má nejsilnější zrak. Čtenáři, které neunaví diviti se do mé mlhy a čekati, až paprsky inspirace zřítí se na ně v ohnivém dešti a ukáží jim nádhru krajín zakrytých pod tou mlhou, jejich krajín, pod mou mlhou. Mně by bylo málo, co se obyčejně tvrdívá o umělci: že zpívá jen sám sobě. Umělec tvůrčí bez umělce vnímajícího a zase tvůrčího není mi ničím. Je latentní, potenciální energií, nehraje. Dle mé poetiky umělecké dílo, jak vychází z rukou autora, není ještě dotvořeno. Celé generace ho tvoří, sta možná o něm pracuje. Není zavřeno v knize, která obsahuje jen několik základních jeho vět, jeho viditelný začátek, neboť pokračování, celé drama života uměleckého díla, jeho peripetie, krize a katastrofy jsou už neviditelné, odehrávají se v duších. Umělecké dílo je hotovo, když už zemřelo. Jeho poslední výkřik je výkřikem smrtelným. Ale jeho smrt je bezbolestná, poněvadž dala život novému umění, zářivějšímu a hlubšímu. Proč se o tom šířím? Abych připravil závěrek: považuji umělecké posláni za řízené vyšší Vůli a zodpovědné.

kračování, celé drama života uměleckého díla, jeho peripetie, krize a katastrofy, jsou už neviditelné, odehrávají se v duších. Umělecké dílo je hotovo, když už zemřelo.

Jeho poslední výkřik je výkřikem smrtelným. Ale jeho smrt je bezbolestná, poněvadž dala život novému umění, zářivějšímu a hlubšímu. Proč se o tom šířím? Abych připravil závěrek: **Považuji umělecké posláni za řízené vyšší Vůli a zodpovědné.**

To jsou slova jediná, jakých u nás dosud v uměleckém světě slyšeno nebylo. Ta vyžadují úcty a poklony. Kdyby se slova ta u nás dobře rozvážila, snad by bylo méně bojovného ohně mezi starými a mladými, méně záští a pýchy a více lásky a pochopení. Kdo ku př. dobře studoval nedávné boje u nás mezi starými a mladými, musí dáti Březinovi za pravdu. Na uměleckém díle pracují celé generace. Jedna generace přejímá dědictví po druhé, aby dále pracovala a dále zdokonalovala práci předešlých. Všecky umělecké ideály dnešní generace básnické jakoby in nuce nalézám u Vrchlického, který byl takový magnus parens generace dnešní. První tony dekadentů naleznete v jeho poesii, prvním z našich tak zv. dekadentů (Jaroslav Kvapil) podal on pomocnou ruku. On byl první, který překládal z francouzské poesie symbolistů a

NOVÝ ŽIVOT

Nejlépe vynikne nám básnický názor na umění a jeho sociální určení v jeho vlastních slovech:

„Jací čtenáři byli mým snem? Čtenáři s duší bohatou vlastním bohatstvím, jimž moje píseň bohatství to ukazuje, do jejich vlastních klenotnic je zavádí, na jejich vlastní cesty jim svítí. Čtenáři s hudebně tvůrčí duší, kteří ode mne chytí základní tón a rozehrají se sami, vlastní silou, hrou vlastních invencí, improvizací vlastní hudební extáze. Čtenáři, kteří pochopí, že uměleckými obrazy zakryta jsou okna prolomená do dalek, kam vidí nejdál ten, kdo má nejsilnější zrak. Čtenáři, které neunaví diviti se do mé mlhy a čekati, až paprsky inspirace zřítí se na ně v ohnivém dešti a ukáží jim nádhru krajín zakrytých pod tou mlhou, jejich krajín, pod mou mlhou.“

Mně by bylo málo, co se obyčejně tvrdívá o umělci: že zpívá jen sám sobě. Umělec tvůrčí bez umělce vnímajícího a zase tvůrčího není mi ničím. Je latentní, potenciální energií, nehraje. Dle mé poetiky umělecké dílo, jak vychází z rukou autora, není ještě dotvořeno. Celá generace ho tvoří, sta možná o něm pracuje. Není zavřeno v knize, která obsahuje jen několik základních jeho vět, jeho viditelný začátek, neboť pokračování, celé drama života uměleckého díla, jeho peripetie, krize a katastrofy jsou už neviditelné, odehrávají se v duších. Umělecké dílo je hotovo, když už zemřelo.

Jeho poslední výkřik je výkřikem smrtelným. Ale jeho smrt je bezbolestná, poněvadž dala život novému umění, zářivějšímu a hlubšímu. Proč se o tom šířím? Abych připravil závěrek: **Považuji umělecké posláni za řízené vyšší Vůli a zodpovědné.**

To jsou slova jediná, jakých u nás dosud v uměleckém světě slyšeno nebylo. Ta vyžadují úcty a poklony. Kdyby se slova ta u nás dobře rozvážila, snad by bylo méně bojovného ohně mezi starými a mladými, méně záští a pýchy a více lásky a pochopení. Kdo ku př. dobře studoval nedávné boje u nás mezi starými a mladými, musí dáti Březinovi za pravdu. Na uměleckém díle pracují celé generace. Jedna generace přejímá dědictví po druhé, aby dále pracovala a dále zdokonalovala práci předešlých. Všecky umělecké ideály dnešní generace básnické jakoby in nuce nalézám u Vrchlického, který byl takový magnus parens generace dnešní. První tony dekadentů naleznete v jeho poesii, prvním z našich tak zv. dekadentů (Jaroslav Kvapil) podal on pomocnou ruku. On byl první, který překládal z francouzské poesie symbolistů a

[Nová Říše 13. května 1896]

ta, Gaudier, Coppenhagen, které jsem po leta odbíral a tím ohromnou spoustu francouzsky retrospektive, které jsem po leta odbíral a tím ohromnou spoustu francouzsky potišťného papíru si nashromáždil. Maeterlincka znám z českých ukázek p. Vrchlického a p. Sig. Boušky, jehož rozkošná studie o Maeterlinckovi v Lit. Hlídce mne hlavně informovala o jeho díle, dále z překladů jeho dram, z nichž některá mne nechala chladným, ale Slepce a Vettelkyne mne omámily. Co Vrchlický z frančiny přeložil, většinou jsem četl (člověk přijde snáze k české knize, u nás, na venkově). — Když už si tak před Vámi škodím, řeknu Vám ještě, že náležím k lidem, dnes je to skorem odvahou, kteří si Vrchlického hluboce váží a kteří s bolestí vzpomínají na mistra napadaného (co prudkých a nespravedlivých slov naházelo se na něj kvůli tzv. plagiátům, vysíleného prací tolika let, podrážděného a nervózního; a lituji, že nedovedu mít z jeho díla tu radost, kterou jsem mívával před lety, když jeho duše hovořovala ke mně za jasnějších dní, nežli jsou dnešní, mladistvá, vášnivá, vzbuzující neuvědomělé odpovědi v hlubinách duše). Ale abych skončil odstavec o své četbě: z románů a prózy francouzské mám víc, všechny známější věci, od každého autora aspoň něco. Anglicky četl jsem Keatse, Shelleye, Byrona, Wordswortha, Walt Whitmana. Novou německou literaturu až na Przybyzowského neznám. Starou dosti dobře. Léta jsem strávil studiem německé filozofie, s houževnatostí, kterou dnes nedovedu si vysvětlit, a se

NOVÝ ŽIVOT

5

udělal nové ty tony k nám. Ovšem mladí, když jim prameny
azány byly a dán první impuls, čerpali pak sami ze zřídél,
nichž Vrchlický po léta bral a přinášel sám. Z žáků stali se
adí mistři, dílo v mnohém rozvržené a nastíněné potom pro-
ceováno v podrobnosti atd. Přirozené evoluci nelze stavěti hráze,
nd nelze zakřiknouti, ale není-li milo, podívati se zpět v rodná
ta a s láskou objati staré rodiče? Březina je básník samostatný,
ze ani říci, že by v cizině, v Belgii nebo Francii, nebo Anglii
nějaký prototyp Březiny, dnes by i cizina s hrdostí cenila si
níka takového; naleznete-li příbuznost mezi ním a Maeterline-
nech mezi Shelleyem, není to ještě odvislost nějaká, je mnoho
uzných duší. Březina s láskou vzpomínati musí na Vrchlie-
poněvadž dílo jeho formálně je ve mnohém pokračováním,
ňováním díla jeho. To byl jeden z jeho předehůdeč. A mohu-li
býti indiskretním, sdělím tu dnes velmi závažná slova Březi-
nova o Vrchlickém: — „Maeterlincka znám z českých ukázek
p. Vrchlického a ze studie v Lit. Hlídce, dále z překladu jeho
dramat, z nichž některá mne nechala chladným, ale Slepce a Ve-
trelkyne mne omámily. Co p. Vrchlický z frančiny přeložil, většinou
jsem četl (člověk přijde snáze k české knize, u nás, na venkově)
— když už si tak před Vámi škodím, řeknu Vám ještě, že nále-
žím k lidem, dnes je to už skorem odvahou, kteří si
Vrchlického hluboce váží a kteří s bolestí vzpomínají na
mistra napadaného (co prudkých a nespravedlivých slov naházelo
se na něj k vůli t. zv. plagiátům), vysíleného prací tolika let,
podrážděného a nervózního; a lituji, že nedovedu mít z jeho díla
tu radost, kterou jsem mívával před lety, když jeho duše hovořovala
ke mně za jasnějších dní nežli jsou dnešní, mladistvá, vášnivá,
vzbuzující neuvědomělé odpovědi v hlubinách duše“. — To jsou
závažná slova! Pokud se týče Maeterlincka, básník sám doznává,
že jej zná z překladů českých, tedy nikoli z originalu, je tedy
zdánlivá podobnost jeho poesie se Serres ch a udes tím nahodilejší.

Mluvím-li zde již o vlivech, ať skutečných, ať zdánlivých,
pod jejichž působením formovala se umělecká duše Březinova, jme-
nuji z francouzské poesie: Verlaine, Mallarmé, a z anglických
básníků: Keatse, Shelleye, Byrona, Wordswortha, Walt Whitmana,
který snad v mnohém byl Březinovi prototypem jeho volného verše.
„Novou literaturu německou“, praví básník, „až na Przybyszew-
ského neznám. Starou dosti dobře. Léta jsem ztrávil studiem německé
filosofie, s houževnatostí, kterou dnes nedovedu si vysvětliti a se
ziskem nepatrným asi. Vyjímám Schopenhauera a Fichta, které

jsem sice v sobě v mnohém už umlčel, ale kteří, jako Schopenhauer, měli vliv na formaci mých náhledů o umění. Ale dnes jdu už jinam. A na jasnější místa“.

+ | Že básníka samotného cituji, má svou příčinu. U nás bývá zvykem vyčítati mnohému vlivy, o nichž u něho fakticky nebylo památky. A hned pak zvoní se rolničkou plagiátu. Tak k př. o Chlumeckém bylo řečeno, že v jeho Evangelii svobody jsou patrné stopy polské poesie, a hned určitě jmenována díla, která mu měla býti vzorem. Vím určitě, že Chlumecký je v té příčině zcela samostatný.

Ale všimněme si již nové knihy Březinovy, Svítání na západě.

Širokou veřejnost překvapuje forma jeho veršů. Mnohým zdá se hledanou, raffinovanou, pracně piplanou a soustruhovanou. Sou-
dím, že neprávem. U Březiny je obsah i forma celek. Roste vše najednou, obsah i forma, společně, bez jakéhokoli diktatu vůle, bez jakékoli virtuosity, která si ustanoví předem obtížnou toninu a pak transponuje melodii do ní. Jest také zjevno, jak od Tajemných dále se forma Březinových veršů mění, jak se vyvíjí stále i s myšlenkou. Není utkvělá, není ztrnulá a předem určená, myšlenka mění verš a hněte jej jako těsto dle své expanse hned více a vášnivěji, hned mdleji vtiskuje v něj svůj relief. Že to jsou verše pečlivě ciselované, nepopírám. Dala by se napsati velká studie o vnitřní hudbě Březinových volných veršů. Jak mistrovsky a u nás jedině dovede ku př. zacházeti s alliterací! Ať to už vědomě, nebo nevědomě přece jen slovo zde poslušně se řadí pod suverenní vůli inspirace básnickovy a hlásky kupí se k sobě tak, že hudba je co možná nejpřípadnější a nejbližší, nejpokrevnější myšlénce. Chcete příklady? Neznám kouzelnějších veršů českých nad Březinovy a ve Francii nad Verlainovy. Oba našli věc vzácnou: Kouzlo.

Hlasu mému dej hudbu lahodnou, žencům jak zvonění o polednách — —
— dej, ať v paprscích úsměvu mého pel z polí mých padá na sousední liché, — —
čas vadl, růže mé chřadly, vína má hořkla, rudla má světla — —

V tom je vnitřní hudba neobyčejná! Jak opakují se stejné neb podobně znějící souhlásky za sebou ve slovech. Aneb v posledním verši! Čtyři obrazy za sebou, různost jejich i různými samohláskami zvukem vystižena v prvých slabikách: Čas, růže, vína, rudla. A zase konec obrazu každého vyznívá podobně: vadl, chřadly, hořkla, rudla, světla. Zní mi to jako decrescendo, které čtyři různé varianty uvádí v též ton základní.

Je pozdě již. Záclony **zdvihám**, okna **svá** bez bázně **otvírám** **výším** — —

Ale ty ukázky stačí. Čtenář laskavě nalezne si na sta případů ještě krásnějších. Tyto jsou nahodilé a nevybírané.

Někdy Březina volné rytmy své ještě rýmuje. To je mi tuze barokní, zdržuje to let, zastavuje proud a zbytečně dělí v oddíly neodůvodněné. Mnohem krásněji znějí verše ty nerýmovány. Čím verš je bohatší, čím rozmanitější a vnitřně ozdobnější, tím zbytečnější se pak jeví přece jen v jádru nepřirozená příkrasa rýmu. To mi už zní moc bombasticky, přesyceně a jaksi neorganicky.
(Pokračování.)

JIRÍ SUMIN.

Nárazy proudů.

I.

Setkali se v polích za letního večera, když bouře visela nad

[Nová Říše] 20. července 1896

Milý příteli,

konečně jsem se dostal k tomu, abych Vám mohl napsat několik slov. A přece myslil jsem velice často na Vás v poslední době a měl bych Vám tolik říci! Snad při Vaší návštěvě v Nové Říši bude mi to úplněji možno nežli stručnými slovy dopisu.

Váš článek v Novém životě znovu mne přesvědčil o Vaší přátelské sympatii k mému dílu, jež Vaše duše, příbuzna mé, vidí snad v příliš příznivém světle. Moje upřímné přiznání: četl jsem Vaši studii se složitým dojmem nejrůznějších pocitů: radost nad tím, jak hluboce mi rozumíte, pojila se s tesknem, zdali budoucí mé dílo dovede ospravedlnit nadšení, jež posavadní práce má, šťastnější, než zaslужuje, dovedla ve Vaši jemné duši vzbudit. Jak mne dojímá Vaše důvěra! V těch chvílích, kdy budoucnost, jejíž hlas zní tak podivuhodně svůdně v duši umělce, se odmlčí a člověk cítí se bezbranný proti bolesti, která má tolik forem, kolik je vztahů mezi věcmi na světě hmotném a snu!

V Novém životě skutečně mám v úmyslu tisknouti jedno z nových svých čísel (Královnu naději). V posledním svém listě děkujete mi za přihlášení se za spolupracovníka N. ž. Považuji za svou povinnost říci Vám, jak se na to dívám. Zásluhu o to nemám žádnou. Pan redaktor byl tak laskav, že mne Vaším a svým jménem požádal o zmíněnou báseň, o níž se od Vás dozvěděl. Poněvadž své stanovisko jsem Vám už několikrát, tuším, označil, a z mé práce, konečně, také se dá abstrahovat, porozuměl jsem žádosti té tak, že neshledáváte závadným, uveřejní-li Váš list, čistě umělecký, padesát šedesát řádek umělce spřízněných snah. Kladu důraz na předposlední slovo. Padesát šedesát řádek...

jinou ji nahraditi. Ze mé nazírání z Vašeho stanoviska nechávám ještě mnoho přání, není Vás jako umělce a psychologa tajno. Základní linie svého přesvědčení, vyřčené jako osy ze složitých konstrukcí, přímočarmě a schematicky, vypsal jsem Vám v minulém listě. Klamal bych sebe i Vás, kdybych Vám tvrdil, že moje evoluce od té doby dospěla v celé šíři na Vaše stanovisko. — Laskavosti p. redaktora N. života četl jsem v rukopise onen pasus Vašeho článku, který jedná o pojetí Věčného, tak jak tvoří radost a úzkost a všechnu naději mé duše — mám za to, že jste mi rozuměl správně. I to, co píšete o zbožnosti, podpisuji svou touhou: chci býti zbožným. Poezie, která věří v transcendentní smysl života, snad ani jinou býti nemůže. Všechny nejvyšší myšlenky člověka jsou modlitbami. Ale dojdou kdy tam, kam došel Verlaine nebo Huysmans? Nemohu tvrditi určitě při vši sympatii, kterou chovám k Vaším snahám, a při všem porozumění pro Vaši práci. Odpusťte mi obšírný tento výklad, který snad byl zbytečným a Vám, jenž mé dílo jako málokdo znáte a chápete, rozuměl se sám sebou; ale dnes, když vidím u Vás tolik lásky ke mně, tolik vřidnosti a důvěry v moji práci, považoval bych za hřích zaujmouti neurčitě definované postavení k Vám a Vaším přátelům, kteří mi jdete vstříc s takovou sympatií. Proto píši Vám, dokud je čas, a kdybych snad mylil se ve výkladu Vašeho vyzvání (v záležitosti veršů pro N. ž.), nebudu mítí ničeho proti tomu, odloží-li p. redaktor moji věc. Sdílejte-li však náhled, který jsem pronesl na předešlé stránce, jsem vždy ochoten pohostinsky v N. ž. vystoupiti.

Jak se dostanete k nám? Z Brna pojedete do Třebíče, kde snadno naleznete u dráhy fiakra, který Vás do Nové Říše zaveze. Pojedete-li však na Jihlavu, můžete se k nám dostat i poštou, ač vlastní příležitost je lepší. Poznáte zapomenutý

127 | 25 | KARLU DOSTÁLU-LUTINOVÍ (4)

N. Říše 21. července 1896

Důstojný pane,
dle svého slibu zasilám žádaný rukopis Královny naději. Hodí-li se do Vašeho listu, račte ho použiti. Snad nebude závadou, uveřejní-li Váš list, věnovaný v první řadě umění, práci autora, který stojí sice jinde, ale v mnohých zásadních otázkách blízko Vás a vedle Vás.

Není-li Vám však možno rukopis K. n. uveřejniti, přijměte ho, prosím, ode mne přátelským darem jako projev upřímných sympatií, jež k Vám chovám. Váš

Jebavý — Březina

Královna nadějí.

O. BŘEZINA.

Obrazy odpovídala jsem bolesti světla a obdivem věčnému Mistru.
Dech času jsem zatajila v sobě, když hudbou mi mluvila krása.
Tisíce hlasů se tázaly formy a bratrské duše živých a mrtvých,
a všem jsem odpovídala,

- Slunci, jež spočinutí zraků mých v dále rozvážlo vichřicí žhavého plání,
nocím, když roztesknily se písněmi předvěkých nocí a zajatých duší,
i snům, když uraženy jásotem polibků od loží milenců prchly,
a čekající až lítost jim otevře dvěře, bloudily v zahradách vůní.
Unavila jsem se množstvím pohledů, které jsem vyslala k slavnostem hvězd,
a které pro nesmírnou dálku se už nevrátí ke mně na této zemi.
Odpovídala jsem výkřikům, jež nad hlavami spících národů letí,
modlitby Velkých,
oblaky věčného slunce, jež od věků do věků houstnou
a táhnou nad osením duše
a nesou vláhu budoucím, neznámým květům a západům purpurné záře.
Větry dávaly dech svůj mému odpovídání a vlály mým šatem jak křídly,
a pološera kroužila nebeskými vůněmi nad mými nápoji z pozemských zdrojů.
Když jsem se sklonila k věcím,
svůj vlastní obraz jsem v nesčetných reflexech zřela,
podobna svíce, jež uprostřed do úhlů složených zrcadel
zažlhlá lustry tisíce ramen,
a v klamných hlubinách magických perspektiv tisíckrát najednou hasne.
Paprsky, které jsem sama vysílala, odrážely se do mne s palčivou trýzní,
a omdlívala jsem vdechnutím dechu, který jsem sama vydechovala.
Poznala jsem nevěrnou upřímnost barev, záhadné šepoty stínů,
i šílený smích měsíčního světla při náhlém procitnutí v úzkostech.
Mé ruce chytaly střely neviditelné, jež letěly do srdce tvého,
a tušení smrti jsem sytila nejsladšími plody tvých zahrad.
Trpytem motýlího letu se nesla má slova, bez bázně sedala na plameny,
a když, etherná, odpočívala na květech, ani jimi nezahoupala.
Odpovídala jsem bolestem zápasícího světla v záhadném pohledu zvířat
i v namáhavém rozpuku poupat na krystalných keřích,

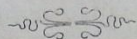
rostoucích z kořenů hmoty,
 i bolestem, které mi přicházely naproti cestami růží,
 a v žízní mne čekaly u pramenů vod a v poledním žáru pod stíny stromů.
 Naučila jsem se řečím všech nadějí a každé jsem v její řeči odpovídala:
 36. těm, které mluvily šlenstvím věšteb zmámeny parami země — svou písní,
 a modlitbami svými těm, které nemluví pozemskou řečí.
 Má snění zmírala v závratích života,
 39. jenž oddechem staletí rytmicky stoupá a klesá,
 a v krvavých soumracích dohořívajících a tvořících se sluncí,
 ve vůních země, jež před věky schladly a těch, které žhavé čekají květů,
 bouřemi etherných moří jsem jákala výkřiky osvobození.
 Však, procitlá, odpovídala jsem pokorně ubohým radostem země,
 když ke mně se bázlivé tulily, oči odvracejíce,
 abych neviděla slzí, jak kanou jim z oslnění mého příliš jasného světla.
 A když unavená tolikerými odpověďmi jsem, smutná, sklonila hlavu,
 těšila jsem tě v podobenstvích.

49. Stíny jsem házela na tvůj mystický plamen,
 aby krví ti v soumracích jasněji zářil,
 v bouření víchřů jsi uslyšel úder světla a let země, jak prostorem víří.
 Ukázala jsem ti, že za nocí propadají se dna pozemských moří,
 53. a z hlubin že třpytí se obrazy světů, drobné jen slabým tvým zrakům.
 Hudbu říjnových paprsků podložila jsem textem májových písní,
 a v korunách opadávajících stromů jákali ptáci, kteří se vrátí.
 56. A když sesmutněla tvá láska, přinášela jsem ti pozdravení zápasících,
 a víchřící času, jež zdvihá oblaky prachu na cestách budoucích duší,
 58. zanášela jsem k tobě chorály svatých, kteří budou rozkazovati odpovídáním;
 (neb vůle svatých je květem, jenž roste za magického žehnání hvězd,
 a mystický, otvírá poklady ukryté staletí v hlubinách skal.)

Tak mluvila ke mně má duše,
 a tvář jí letěla vzpomínka na posvátnou chvíli,
 63. až šat země spadne jí s etherných údů a zazvoní paprsky přelomenými,
 a až před otcovským pohledem Nejvyššího,
 65. zardělá vonnou krví své nesmrtelnosti,
 bude pro věky odpovídati.
 V záření pohledu jejího viděl jsem do hlubin tisíciletím,
 a v hlasu jejím bylo zpívání světél, jež odpočívají v prostoru, neviditelná,
 vyslaná z posledních sluncí a koupaná ledovou lázní, když omdlela dálkou.
 Nejhlubší myšlenky věcí ji radostně pozdravovaly,
 i nazval jsem ji v opojení té chvíle královnou nadějí.

„O ze všech spojenců, přátel a rádců Ty's, dobrý kmete,
jediný, jediný muž, který se pro mne bil. —
A to pro hrst bílých paprsků, jimiž, daleka Tvých světů,
zářila mladá duše.“

A tu zmocnila se jí nezdolná touha, sblížení se s ním, projítí
jeho ovzduším, dýchati vzduch studených chrámů, čerstvých roví
a příbytků umírajících . . . žítí jeho srdcem, žítí jeho duší, v níž
svítilo Slunce Lásky nad tíhou všednosti, nad propastí hříchů
a nad troskami života.

S. BOUŠKA. +

Otakar Březina,

(Pokračování).

Vedle těchto veršů Walt Whitmanovských, které však básník
si v duchu českém upravil a zdokonalil — zde je vskutku tvůrcem
— píše též ve verších kratších dle starého způsobu a bohatě,
zářivě rýmuje. Charakteristické jsou jeho rýmy slovesné, k. př.:
dostřel nesáh, na klávesách — passát — nassát atd. Čím méně je
rým ale hledaný, tím více a esthetičtěji účinkuje.

Nejcharakterističtější pro Březinu jsou jeho obrazy. Není pří-
kladu v celé české poesii na tak nesmírné bohatství obrazů, na
tak nevyčerpatelnou fantasii. Je to až zrovna jakási choroba du-
ševní — ovšem ne zlá — přílišné vyvinutí jedné mohutnosti
duševní nad ostatní. Bohatství tak marnotratné, že by z
jediné básně nasýtilo se deset básníků starších, kteří netrápili
svou fantasii a spokojili se obrazy etihodnými, starými, které
šly z knihy do knihy jako dědictví po otcích. Kde jsou ty patri-
archální doby, kdy se pro jediný obraz napsalo zbytečně 13 veršů
znělky, aby ve čtrnácté ten vzácný poklad obrazů v konečné po-
intě se zvěčnil? U Březiny má jediný verš více obrazů než mnohdy
celá báseň jiných. A jaké obrazy! Takové nebyly dosud slyšány
v českém jazyce. Nemluvím o těch, které mu přineslo vyvrcholení
kultury dnešní, obrazy z moderní doby, obrazy z věd, jež platí za
prosaické, jako fyziky, chemie, atd. na př.:

a dech bolesti mé ať sráží se v krystaly léků těm, kteří hledáním onemocněli — —
barvami neviditelného vidma mé obrazy se vzejmou, hýčící slávou, — —
otravná dechnutí plynů, stlačených v jiskřící snůh — —
A v kolika lampách plamenem soli a líhu zesinal temně? — — —

Obrazy tyto, které prozrazují důkladná studia exaktních věd, jinak by podobná přirovnání hned tak na snadě básníku nebyla, nezamlouvají se mi tak, jako obrazy prosté, nehledané, denně v přírodě i všedním životě pozorované, kterých si nikdo mimo básníka nevšimne. V těch vidím jemnou a bohatou básnickou duši tvůrčí! Ku př.:

hlas vonný očekáváním, jak modlitba zvonů, večer, před velkými svátky — — —
— — — Podobná chůzi

- 36 z pokojů přesycených vůněmi do chrámu na neděli květnou — — —
Kam padnou, tam rostou mystické květy, vyzařující uhaslá světla,
a z jejich listů, rozemnutých, voní mi lítost němého setkání v smrti, — —
31 Den odcházel, zarmoucen, útrpným pokynem hodin pozdravován — —
podobná noci, jež jediným pohledem do všech oken se dívá,
a všem pohledům otvírá jediné okno k věčnému dnu. — —
37 Lampy naše budou prameny oleje, jenž bude svítiti, nehnout, uprostřed větrů.
38 A slzy, jak rosa na osení věků, vypitá sluncem, zdvihnou se nad námi v purech ranních. — — —

Nejkrásnější a naskrze svoje obrazy vytvořil Březina tam, kde mluví o prostoru a čase, kde v nejžhavějším záblesku inspirace, v okamžiku vise čas i prostor mizí, kde mystickým zrakem nazírá Věčné, ono Tajemství, o němž často mluví, kdy tuší to, co po smrti následuje, naše pravé žití.

Jsou to potom grandiosní obrazy, kterými k nám mluví, jeho básně jsou jako obrazárny, v nichž visí nesmírné obrazy, průhledné, tajemné, jako okna do věčnosti, jako malovaná okna chrámu všehomíra. Dech se vám tají, básník vás vyvádí na závratnou výši svého ducha, slyšíte nad sebou kosmické písně, vidíte v minulosti budoucnost — — — Zde vytvořila musa Březinova své nejkrásnější zpěvy.

— — na zářivé průvody slunečních dní,
jak v triumfech táhly, jásotu barev a šelestu žní
pod rozepjaté stany čekajících nocí — —

Dýcháním věčna rosiš mé květy, když nivy mé práhnou (Vteřiny) —

Od hvězd zvoní mi píseň započatá před staletími — —

22 palimpsesty, kde vesmírem dneška prosvítá vesmír prvního slunce — —

22 Krajínami, jež po staletí kvetly ve zracích mých předků,
šla duše má vlnami nezrozeného snu, s očima zavřenýma a němá.

NOVÝ ŽIVOT
... přání a rados Tyš, doboj kmoto,
... pro me tak
... jsi, daleka Tvých světů,
... sbližti se s ním, projiti
... čerstvých roků
... jeho srdcem, žiti jeho duši, v níž
... vřelosti, nad propasti hříchů

S. BOUŠKA. 7

Březina,

umovských, které však básník
... zde je vsutku tvůrcem
... starého způsobu a bohatě,
... jeho rýmy slovesné, k. př.:
... nassití atd. Čím méně je
... účinkuje.

... jeho obrazy. Není pří-
... bohatství obrazů, na
... jakási choroba du-
... mohutnosti
... že by z
... kteří netrápili
... starými, které
... Kde jsou ty patri-
... 13 veršů
... v konečné po-
... než mnohdy
... dosud slýchány
... vyvrhnutí
... věd, jež platí za

... onemocněli — —
... slávou, — —

Charakteristické pro Březinu je časté užívání obrazů z liturgie katolické. Zvláštní záliba pro nádherný, okázalý kultus církve, kde liturgika vykvetla jako vonný, ohnivý květ na stromu víry, kde všude souvislost mezi zevnějším a vnitřním je příčinná, odůvodněná hloubkou tajemství a božských pravd, které církev stylisovala v základní tvary dogmat. Březina jako výlučný mystik a symbolista rád užívá těchto symbolů církve, aby jimi ztělesnil své myšlenky. Již v Tajemných dálkách byla patrná tato záliba básníkova.

- T 45 — a naslouchám hodinám Veliké noci, bijícím tmou,
až s věží věčného Města v kovových slzách se schví
jak matutinum andělů v čekající duši mou
ráz hodiny mé poslední, angelus Tajemství. — —
- 23 Bratři, jichž duše klekají vedle duše mé v svatyních Nepoznaného,
jichž ruce dotýkají se mých, když sypeme zrní na uhlí společné kaditelnice — —
- 25 hymnus koupaný v reminiscencích kantát k oslavě Nanebevzetí — — —

Po bedlivém studiu básní Březinových musím říci, že liší se podstatně od nejmodernějších proudů literárních u nás. Kdo by u Březiny v lásce ku katolictví viděl pouhou koketerii, ten by mu křivdil. Kniha „Svitání na západě“ to jasně potvrzuje. Jsou to více než obyčejné sympatie, které jej přibližují k nám, a třeba by výslovně nepromluvil ve svých náboženských látkách tak, jako ku př. Verlaine, je přece v jeho básních více pravé zbožnosti než v celé naší moderní produkci. Březina dnes stojí blíže Novému Životu, než by se zdálo.

Tam kde mluví o Bohu, o věcech věčnosti, smrti, životu duše na onom světě a t. d., užívá rád mystických výrazů: Bezejmenný, Nepoznaný, Věčný, nejvyšší Vůle, Neznámé, Tajemství, Nejvyšší a t. d. Jakoby se bál pravým, konkrétním jménem jmenovati to, co tuší v celé majestátnosti věčna.

Konečně o formě. Březina často mluví ku čtenáři v hymně a žalmu. Jeho básnická křídla rozpínají se k nesmírnému letu; vzlet nejhlubších míst proroků a posvátný děs Apokalypse zaznívá v jeho viděních. Odtud ten celý posvátný ráz knihy, kde není nic rouhavého, nic banálního, nic smyslně rozkošnického a zvířecího. Zvláštní pečť posvěcení a sacerdotalní přísnosti, opravdová vážnost každého slova a konečně panenská cudnost mluví z těch hudebních rytů.

Ku podivu! Březina, básník tak moderní, mnohými formalismy i dekadentům tak příbuzný — ke kterým však nepatří! — nezná jejich smyslné erotiky, nezná erotiky vůbec! Příznává:

Žen žhavý ret mé krve vášní nerozluštil
a lásky šílenství v mých zrácích nezaplálo — —

V Tajemných dálkách jsou některé cudné náběhy k erotice, ale jsou spojeny úzce s myšlenkou na smrt, reminiscence, rekviem. Březina nepoznal vůbec rozkoší života, chudoba zamkla mu ty kalné zdroje vášní, které jej nikdy nepotřísnily. Je to i jeho štěstí.

Nakyslý parfum chudoby jsem dýchal záhy
a ponížených žen jsem klidil na své lise — —

Neznaje života skutečného s jeho vřením a bojem, žil vlastní svůj život myšlenky a snů, jsa sám mocným „Vladařem snů“ a extatických vidin své duše. Snulek a malíř, který jen náhodou odveden byl od štětece a palety, kterému však zůstala tajná láska k barvám a světlu. Odtud ty nádherné obrazy v jeho verších. Sám doznává: „Měl jsem jisté vlohy pro kreslení, které v mém mládí vzbuzovaly údiv dobrých lidí. Během času literatura zatlačila u mne všechno do pozadí (i život, možná) a dnes zůstala mi z toho jen lítost, s níž pročítávám referaty z malířských výstav, jichž, zakletý ve svém osamění, viděl jsem tak málo. A dodnes, chci-li si představit ideal umělce šťastného ze svého díla, vidím malíře, sedícího před napjatým plátnem, někde v nevšímaném koutě krajiny, potopeného očima v malebně rozlitou její duši, šťastného ze zpívání slunce, jež se k němu odráží z usychajících barev. Vím, že i malíř umělec prožívá své drama tvůrčí se všemi peripetemi nadějí a zklamání, jako my, ale jeho umění má jisté výhody, které přicházejí k platnosti i v tak malém národě jako náš; má samostatnost, svobodu, věnovati se jen svému povolání — —

Prohlédněme nyní novou knihu Březinovu: Svítání na západě.

Jakže? řekli mnozí, svítání na západě? Jak to možno? Březina rád užívá kontrastů a paradox ve své poesii. S přítelem jedním pohádali jsme se o verš:

Den září zatmívá dálky — noc temnem zapaluje výše.

A přece, jak průhledný je to obraz! Západ, což jest jiného než konec našeho pozemského života. Slunce zapadá, život se končí — ale, nepřichází věčná noc! Básník věří, že po tomto západě nadejde teprve pravý život, lepší den; větší světlo, za tímto západem

jej čeká, v něm mu svítá. Tato myšlenka kardinalní je vyslovena
sterými obrazy v knize.

Stan černý smrti, jejž rozpíná duše na cestě své, aby odpočinula,
jsem svinul dle rozkazu tvého a obrácen k východu světla,
řekl jsem myšlenkám, klečícím na růžových kobercích jitra: Modlete se!

Smrt naše bude:

smíšení všech minulých i budoucích dní a nocí v jediný den, v němž nebude
noci. — —

Ples věčných svítání do soumraků mých zpíval,
v nach růží západních se třásl rosou jitřní.

Den času nového mé slunce rudě stmíval,
však šerem duše mé lil tajnou záři vnitřní — — atd.

O moderním malířství.

Vilém. Jen žádné fráze, příteli! Jen rozumně všechno! Celá dekadence je chorobná, nemocná, nezdravá. — Ostatně půjč mi raději sirky. Shasla mi cigareta. — Vidiš, tahle holka na té škatulce sirek se mně líbí více než všechny obrazy všech dekadentů. To je skutečně ženská, ale ty nestvůry, které vy malujete . . .

Hanuš. Ale to je tvá zásadní chyba, z které se nechceš dáti vyvést. Reprodukování, kopírování přírody se už přežilo.

Vilém. Nic se nepřezilo. Dám-li se já malovat, chci, aby mě malíř trefil, aby mě každá . . .

[Nová Říše] 24. srpna 1896

Milý příteli,
děkuji Vám za dopis a za milou vzpomínku, kterou zachováváte Nové Říši. Bo-
hužel pobyt Váš zde byl příliš krátký, aby mi bylo možno říci Vám vše tak, jak to
cítivám ve svých dlouhých, osamělých dnech. Vysloviti se jedním prudkým nad-
šením, v okamžiku zapálených myšlenek, bez bázně, že moje nesouvislá slova
budou se zdáti podivnými lidem tohoto světa.

Minulou neděli navštívil mne pan Norbert a odevzdal mi pro Vás svou podo-
biznu, již přikládám k tomuto listu. Jak jste mi psal, dostane se skutečně do Nové
Říše. Jsem tomu rád. Byl mi vždy milým a sympatickým. Vzpominám rád na
doby, kdy jsem ho vyhledával v klášterní knihovně, z níž mnohé dílo starých
doby, kdy jsem ho vyhledával v klášterní knihovně, z níž mnohé dílo starých
doby, kdy jsem ho vyhledával v klášterní knihovně, z níž mnohé dílo starých

Otakar Březina.

Podstatu celé knihy tvoří dva základní proudy myšlenek: poměr lidské duše k Bohu, aneb jak básník říká „k věčnému Tajemství“ a přesvědčení o mystickém určení bolesti, jakožto nástroji prozřetelnosti Boží.

Jak vidno, jsou to vznešená themata, která si básník vyvolil a již tato volba látky charakterisuje exaltovanou jeho duši.

Poměr básníka k Bohu! k bytosti nejvyšší, absolutní, svrchovaně dokonalé. Nenaleznete tu ohlasy katechismu, nemluví tu rozum, ale samo srdce, cit. Je to mystický poměr duše k jejímu Tvůrci. Svrchovaná adorace a šťastné spočinutí v Bohu. Přímé nazírání věčnosti a jejího Pána. Básník všude apostrofuje Boha a mluví s ním důvěrně novou, neznámou řečí modliteb. Neustále však cítí svou malost, nepatrnost, svou nedostatečnost vůči Nejvyššímu, cítí, že nemůže pochopiti tu bytost nestvořenou, z níž všecken život se prýští, cítí svou malomocnost:

U zdrojů nafty tvé, jež zapáleny chvějí
se dechem staletí a svítí věčným zorím,
jsem lampu doléval, však plnou číši její
jsem převrhl na sebe a v plamenech teď hořím.

A zase ve chvílích nejvyšší inspirace dochází k úchvatné vizi:

I pozdvihne se sen můj s křídly zachycujícími reflexy věčného jitra
a jako gigantský fantom orla zem ponese v žhavých svých spárech,
na dvě strany rozhrne černé oblaky noci a lehne k tvým nohám,
a zrak své pýchy nastaví pokorně proklání pohledu tvého
v syčícím výtrysku krve osleplý září — —

Poměr básníka k Bohu odráží se skoro ve všech číslech knihy (Prolog, Ranní modlitba, Vteřiny, Proč odvracíš se, o Slabá? atd.) Pravá vlast duše jest na onom světě, a přece duše slabá chvěje se a strachuje, když blíží se smrt.

Proč odvracíš se, o Slabá, když blížíš se k rodnému prahu?
Když z výparů dědičných lánů cítíš tajemnou vláhu — —
Slyš hučení odvěkých moří pod blankytů ohnivou šíří!
Protéká splavem tisíců duší a vře a jiskří a víří
a šlehá! k pochodu tvému píseň! Od břehů věčna se slívá,
a z jejího refrénu pozvání Nejvyššího ti zpívá!

Grandiosní je Žalm ke cti nejvyššího Jména.

Z vůle Nejvyššího prochází duše bolestným snem pozemského života, po němž teprve následovati bude život skutečný. Tento život pouze tušíme zde na světě.

Mé dádectví položil's v krajinu snění a tušení,
mé ráže jsi vytrhal a přesadil do jejich zázračných sadů;
jejich vůně mne omdlívá v extasích modlitby a umění,
a nádhra jejich barev hoří mi ze Západů.

Básník věří v tajemné, léčivé, poslánní bolesti, která duši sílí a otevírá její oči pro život po smrti.

Když radost života mi dvéře uzavřela
a pokyn bolesti je dálkám otevíral —

Myšlenka ta zpracována je v několika číslech (Tajemství bolesti, Podobná noci).

Přes ohně západů, jak uhlí plamenné,
jež v zracích odráží žár svatých šílenství,
pochmurných myšlenek mých stádo zmatené
tvým bičem žene Pán na pastvy tajemství.

Je to zásada ryze křesťanská, vlekoucí se jako žhavý drát dušemi všech svatých mystiků, že bolestí Pán duše vede k sobě. Aut pati aut mori! volá sv. Terezie Ježíšova a Tomáš Kempenský praví: Quia sine dolore non vititur in amore.

Duše, jsouc nesmrtelná, majíc původ svůj ve světě jiném, zápasí zde na světě a bojem a bolestí zraje (tajemné Zrání; — u cesty nezralé ovoce naše reflexem západu zraje.) pro vyšší účely, stanovené nejvyšší Vůli, pro „tajemné léto“, které leží dílem již zde na této zemi (Mythus duše, Víno silných, Modlitba ranní), ale většinou čeká nás teprve mimo tento viditelný svět na věčnosti (Prolog, Tajemství bolesti, Svítání na západě, Předtuchy). Co očekává duši po smrti, vymyká se našemu poznání, které se dusí, nemůže-li dýchat v čase a prostoru. (Vladaři snů, Vítězná píseň.) Vladaři snů nemohou uhasiti nesmírnou žízeň po nadpřirozeném, jsou:

sesláblí zádušným vlněním hudby, již chvěje se rytmicky vesmír. — —
Vy, jimž krev vyhrnula se z porů ve výších ztrnulých odvěkém mrazem
a dýchání křečovitě se trhlo v ovzduší, jimž proletují světy! — —
Životem prošli jste od plamenů extasí, tepajících jak nedočkavé třesení křídel,
až k omdlávání duše, když pruty bolesti, žhavé, v páteři provlékají se míchou.
úzkostné tajemství, tušení Porozumění, zpracovalo vaše rysy,
jak idea mistra přehnětenou formu. — —

Jen v okamžitých blescích poznání, které je stupňováno extasí a snem, tušíme ta věčná tajemství, která nás jednou očekávají. (Svítání na Západě.)

— a jásotem po léta vyslaných naději budeme uvítání.

Co nás naplňuje obdivem u Březiny, je určitě vyslovená idea dědičného hříchu, viny přecházející s generací na generace, procházející dušemi předků až k nám, jako stín někoho, jenž za námi šel a stín jeho před námi splýval. Tajemná vina, která je tak blízka moderní theorii dědičnosti. Stín Někoho.

O duše má, odkud on přišel? A kolik staletí snad
svých předků dušemi procházel, než došel až ke mně?
Na kolik svatebních stolů jak ubrus koberec rekvií klad?

Přiznává, že zdědil život a víru po matce:

V mých žilách zahřívá se teplo tvého těla,
tvých zraků tmavý lesk se do mých očí přelil,
žeh víry mystický, jímž duše tvá se chvěla,
v mé duši v oheň žhavý a krvavý se vtělil. — —

Mystická je víra básníkova v život duše, která, náležejíc původem svým jinému světu, nežli je náš, soustřeďuje v sobě paprsky minulého i budoucího.

I tušil jsem bolestnou souvislost věcí, staletých paprsků slet,
jenž vyznačuje se z duší a v duše se odráží zpět — —

Krajinami, jež po staletí kvetly v zracích mých předků,
šla duše má vlnami nezrozeného snu, s očima zavřenýma a nemá.

Kniha končí velkolepou hymnou Víno silných.

Bratří, z ruky do ruky podávejme víno silných v své číši;
věky ho chránily na vinicích před mrazem jak dýmy ohňů v čas noční
Vinaři jeho byli Smutek a Samota.

Zdá se mi, že slyším píseň Mistralovu a davy felibrů, kteří si podávají číš jeho kolem stolu! Víno silných! Zde se projevuje duše ve své celé, nadpřirozené kráse. Smutek a Samota byli vždycky požehnanými rodiči geniů. To jsou ti silní, kteří prošli staletými zápasů a bolestí, která jim daly síly, život jejich byl životem trpících, hledajících a svatých. Svatých minulosti i budoucnosti. Duše silné, které s největší možnou volností zde na zemi zahořely zářným zjasněním poznání, nekonečným rozpjetím lásky, lásky a nikdy nenávisti, andělskou čistotou, která jim dávala nadlidskou

sílu a jistotu ve
si tajemným vliv
vítězstvím ži
vtrženu být
nelze člověku
Poslušni budeme
Hleděti budeme

jimiž nám napr
Unaveni světle
a smrt naše b

To js
o tom, kte
trpěti. Ka

Básn

sovaných,

Aby nem

duši vše

jako v

táhlo m

když se

naháze

oheň?

kapky

trhlin

to, a

něja

očí

mů

dě

sílu a jistotu ve všem počínání, duše, které vůlí svou podmaňovaly si tajemným vlivem věci a síly. Duše silné, které jsou nejvyšším vítězstvím života na zemi. Duše, kterým dáno jako sv. Pavlu, vtrženu býti až do třetího nebe a slyšeti tajná slova, kterýchž nelze člověku mluvit.

Poslušni budeme čísti v tvé knize, o Věčný, a k obrazům jejím určíme slova. Hleděti budeme řadou dní budoucích, jak řadou skleněných dveří za sebou

jimiž nám naproti i řichází slunce, věčně zelení zahrada. — ležících síní, Unaveni světlem ruku podáme Přítelkyni, aby nás odvedla odsud, a smrt naše bude jako smrt očistěných lidí.

To jsou tedy asi hlavní ideje knihy. Zbývá mi zmíniti se o tom, kterak Březina tvoří. Býti umělcem, znamená samo sebou trpěti. Každý porod žádá bolest.

Básník doznává sám: „Je málo umělců tak šťastně organizovaných, aby necítili ve chvílích únavy zhořknutí svého díla. Aby neměli těch strašných chvil, kdy Vaše slovo ztratí ve Vaší duši všechnu vůli a svěžest a teče Vám kalné a líné po verších jako v trouchnivících žlabech! Kolik takových hodin a nocí už táhlo mou duši! A co mě jich ještě čeká! Anebo ta teskná rána, když se blíží k tomu, co jsem večer s krví vehnanou do hlavy naházal na papír, bázlivý, zahanbený a čtu: kam se poděl věřejší oheň? Slova sestýdla na papíře, sklovitě tvrdá a křehká, jako kapky rozžhaveného pečetiho vosku! Anebo když cítíte tajnou trhlinu v díle a nevíte kde; klepáte jako na puklý porcelán, chřestí to, ale povrch je hladký, klamavě lesklý . . . Ale duše se uklidní, nějaká čistší půlhodinka se také najde a z řádků vám to zase do očí svítí — illusí, jakž jinak! A pak víte, ta radost, že ještě můžete psát a v budoucnu někdy až, že stvoříte to právě chef d'oeuvre, kde bude duše zpívat celá!“

Již z těchto slov je znáti ryzího umělce a ne pouhého virtuosa. Březina roste. Na mnohých místech své druhé knihy došel ku klassické čistotě verše a k suggestivní síle, která si vás zcela podmaňuje. Jeho verše vrývají se do duše a paměti žhavým písmem. Jsou eiselovány rukou jistou, která jim dala tvar jediné možný a definitivní. Jsem zvědav na jeho třetí knihu.

*

Otakar Březina, pravým jménem Václav Jebavý, je učitelem v Nové Říši na Moravě. Je to zastrčený kout na západní Moravě, kam žádná dráha nevede. Z Třebíče jel jsem tam rychlým povozem skoro čtyři hodiny. Ó ta nuda mírně zvlněných plání a rozsáhlých samot! Smutek padá, padá tíhou velikou na vaši duši, která cítí

se tak sama, tak opuštěná v té jednotvárné prázdnotě chudé přírody. I těch lesů tak málo a ty výsky, kterými projedete, jakoby bez života byly. Teprve od Staré Říše se krajina poněkud mění a u Nové Říše již ani o zeleň a pěkné rozhledy není nouze. Nová Říše je tiché venkovské městečko moravské. Náměstí činí dojem návsí. Potkáte stáda koz a husí, které jsou milou oživou prázdnému náměstí, v jehož pozadí týčí se velkolepý chrám kláštera praemonstratského. V ulici vedoucí z náměstí do polí bydlí Březina. Snadno se na něho doptáte. Všichni milují toho samotáře malého postavy v šedozeleném, příjemném obleku, který tak harmonicky zapadá do zamilovaných cest v jeho lesích, toho snivého muže s krásným oči, z nichž jak by přšla záře, a s tím zvláštním úsměvem! Úsměv, který je svitem paprsku v zasmušené, zamlžené obloze. Úsměv, který je jako procitnutí z něčeho nadpřirozeného v každodenní obyčejnost života. „Rozhledy“ přinesly podobiznu Březinovu. Není správná. Přátelé básníkovi mi vyprávěly, kterak venkovský blízký fotograf trápil Březinu celý den, než se mu pracný ten výrobek povedl. Březinu musil by fotografovat dovedný amateur a to nenápadně, kradmo, když je básník ve své extasi. Březina umí výtečně improvizovat. Nezapomenu nikdy, kterak v jedné chvíli s nadšením, které odnímá duši vědomí všeho času a prostoru, v závratné vísí analysoval mi subtilní poesii Shelleyovu. Neslyšel jsem dosud něco tak hlubokého a dlel tak básnickou. S láskou vroucí k umění a s pochopením tak intenzivním, jak jen možno u filosofa, kterému svět myšlenek lidských od Platona až po Nietzscheho stal se dlouholetým studiem absolutním majetkem, vmyslil se básník do duše a do světa Shelleyova tak, jakoby to dnes byl Shelley sám. Litoval jsem, že někdo neviděný improvisaci tu nestenografoval. Žádati na básníkovi, aby improvisaci tu dnes napsal, bylo by žádati nemožné. Vím, že by to napsal, ale jsa úzkostliv na každé slovíčko pravé, pracoval by namáhavě a dlouho, škrtl by čtyřikrát a pětkrát své kolmé, originální písmo, které zdá se sestávat ze samých přímek, písmo hieratické, klínovité, které je mi stejně ojedinělým mezi rukopisy našich básníků, pokud je znám, jako písmo M. Maeterlineka, silným brkem, jakoby tupým rylcem do vosku ryté, mezi symbolisty francouzskými. A přece si dovolím tvrditi, že by to nebylo to, co básník v prudkém žáru improvizoval. Březina, jak jsem jej poznal, dovedl by výtečně přednáseti o básnících a umění a tuším ex abrupto. Jeho vědomosti jsou obsáhlé a hluboké. Není-li to zrovna posměchem osudu, že taký znalec filosofů, který by na vysokém učelišti ozdobou byl, je podučitelem v zastrčeném koutě, kde o něm nikdo neví, leda

několik přátel z k
Vím z úst P. No
knihu klášterní kn
dnes ani čísti ni
a studenta. P. M
vliv na vývoj d
z pola rozdělány
dlouhé a těžké
volný čas. Nes
láskou a s jak
Březinův lékař
jeho románů,
k halucinaci
Březina je dá

Natural
dob. Všecko
větší problém
ve chvíli o
naše nesm
Zajisté cha
duše básni
světa vněj
dění. Je t
chvíle tal
duševní t
volném h
ve své j
opuštěné
cizích m
kupami
ku psa
Novoří
Rozko
úzké
který
majet
sedá

inteli
Bře
smu

Bouška, Sigismund

Otokar Březina v r. 1896, kdy působil
v Nové Říši <Kresba Sig. Boušky> / = Ven-
kov 34, 1939, č. 112, neděle Venkova, příl.
str. 6, 14/b/

Z. S.

několik přátel z kláštera, kteří jej milují, etí a úplně chápou? Víím z úst P. Norberta, že Březina přečetl snad kde jakou starou knihu klášterní knihovny. Ba i knihy vědecké, suchopárné, jakých dnes ani čísti nedovedeme, nalezly v něm vytrvalého, čtenáře a studenta. P. Norbert, muž velmi osvícený, měl také rozhodný vliv na vývoj duše básnickovy. Dva romány (jeden hotový, druhý z pola rozdělaný), které Březina napsal, jsou již minulou stanií dlouhé a těžké sebevýchovy, které básník věnoval všecck svůj volný čas. Nesvěří práce ty dnes ani příteli. A přece s svůj láskou a s jakou opravdovostí je asi psal! Vyprávěl mi přítel Březinův lékař K., jak kdysi v noci zjevil se básníkovi hrdina jeho románu, kterak s ním hovořil, ruku mu tiskl atd. Tedy až k halucinaci stupňoval se jeho zájem s dílem tvořeným. Dnes Březina je dále.

Naturalismus, realismus jsou mu dnes jen hesla minulých dob. Všecko, co dnes tvoří, jest spiritulní. Život duše jest největší problém, který zaplňuje veškeré jeho síly duševní. Rekl mi ve chvíli opravdového zanicení: „Pomyslím-li na to, že je duše naše nesmrtelná, jsem zrovna v extasi! To je něco nesmírného!“ Zajistě charakteristické pro dnešního básníka. Březina je bohatá duše básnická, která nemá ani skoro potřebí větších impulsů ze světa vnějšího, zvláštních nějakých příležitostí ku tvůrčímu naldění. Je to nástroj, na který lze hráti kdykoli. Ale jsou u něho chvíle tak hlubokého nazírání věcí nadpřirozených, že jej život duševní telesně až ztravuje. Žije také život poustevníka v dobrovolném hmotném nedostatku, beze všeho pohodlí a požitku; sám ve své jediné, prázdné světnici, podobné celle řeholníka, v jakémsi opuštěném domě, kde jsem živé duše neviděl. Nevelká knihovna cizích mistrů, ale vybraná, a stůl do dvou třetin pokrytý vysokými kupami knih a časopisů, takže pouze malý roh zůstává mu prázdný ku psaní — toť veškerý jeho luxus. Kniha, péro — a dýmka. — Novoříšským jsou mila ta místa, kam Březina chodívá procházkou. Rozkošný kout za městem! Hluboká louka v lese a nad ní vedle úzké cesty malý rybníček obklopený borovým hájkem. Kus ráje, který by nadehnul mistra Chitussiho, jež i Březina miluje. Je to majetek kláštera, který tu prosté lavičky postavil, kde básník rád sedává se svými filosofy.

Nechtělo se mi ani z Nové Říše. Umělecké poklady kláštera, intelligentní a pro umění a vědy nadšení řeholníci — a přítel jejich Březina, jaký to vášný kout Moravy, kam netřeba litovati té smutné a fadní cesty, kterou Nová Říše hojně nahradí!

LIDOVÉ NOVINY.

Organ strany lidové na Moravě.

Nad druhou knihou básníka.

Napsal Fr. Novák.

Není tomu tak příliš dávno ještě, co naše veřejnost, zajímající se nejnovějšími literárními zjevy, byla do jisté míry uvedena do nadšení a vytržení, charakterizovaného buď útrpčím pokrčením ramen nebo známkami upřímného podivu nad první knihou mladého básníka, jehož jméno známo nám bylo z „Nivy“ a „Vesny“, nebo — v skromnější míře tehdy — z časopisů v Praze vycházejících!

Co skřížilo se od té doby náhledů, úvah, zdání, přání a očekávání, vztahujících se ku skromnému autoru knihy „Tajemných dálek“, panu Otakaru Březinovi. Obdivovali jsme se zvláště v čas výstavy Národopisné pozoruhodné úvaze p. Krejčího v „Rozhledech“, která se k ní vztahovala, neboť známe mladého tichého autora těch veršů ode dávna, z dob ještě, kdy, jak sám nám sdělil, nezadalo se mu ani nikdy, že by veršovanými svými pracemi vzbudil na sebe kde u nás pozornost... A když tak se nyní zastavujeme nad prací jeho novou, kterou zajišťují kruhy literární stopovaly spíše ojedinelé, když objevovala se v našich časopisech („Rozhledy“, „Niva“ atd.) v čase posledních chvílí, vede nás k tomu v míře nemalé také onen zájem, ukázkami na světlý zjev básníka-samotáře a upozorniti, v míře ovšem skromné, na mohutný rozmach jeho talentu, vykonaný během krátké doby jednoho roku, a na jeho verše, za jejichž clonou, na prvý pohled těžkou, ale grandiosní, nachází čtenář ony překrásné skvosty myšlenkové, které člověku, vniknuvšímu v čarokrásný taj básní Březinových, otvírají rozlehlé perspektivy myšlenkových obrazův, prostírajících se do výšin nejvyšších a nejzazších.

Nacházíme v druhé knize autora, nadepsané bizarním názvem „Svítání na západě“, celou onu vysokou

škálu vizí, za jejíž zářemi nese se originální duch poesie p. Březiny. A vzlet jeho celé poesie v knize této zdá se nám býti protkáán čímsi bolestným a něžným zároveň, čímsi, co nás mimovolně uchvátí a unese, zaujme a sblíží s básníkem, vnoříme-li se v hloubky jeho veršů a pochopíme-li je. Kniha vydána jest nákladem Moderní Revue v Praze. Poznáte prvním pohledem její původ bizarní, její úpravu, a vydána jest v nemnoha exemplářích. Kterýsi referent napsal o první knize Březinové, že poesie jeho může se státi přístupnou pouze jistě třídě čtenářů, že — v běžném slova smyslu — širší čtenářstvo ji „neochutná“ (výrazný výraz dekadentství!). Souhlasíme a myslíme si, že asi týž osud potká také druhou jeho knihu právě vzpomenutou. Verše Březinovy mají přednost, že jsou výronem silné individuality české, kdežto verše jiných autorů, pokoušejících se na tomtéž poli, jsou bezcennou mlhavou nápodobinou cizích vzorů. Zajiště spatřiti lze ihned, že verši takými, jaké dovede napsati p. Březina, nadehnouti se může jenom duše myslící a citlivá, rafinovaná a vznesená zároveň, a tu básník nemůže reflektovati nikdy na příliš široký kruh čtenářstva.

Posíláme jenom, jakými slokami ohlašuje se básník v nové své knize:

„Most bídých paprsků má píseň zdvihla v pyše
nad hlubin zradla, kam obraz hvězd jsi protkal,
mé touhy kající kly po něm v rodné pyše
a mrtvých předků sen mé snění na něm potkal.“

Nebo dále:

„Z květů jabloní mi leden dýchal v sněhu...“

Zvláštním dojmem působí sloky v druhém čísle sbírky, nadepsané „Ranní modlitba“:

„I já jeden z nejbudších vycházím poslušen na hlas tvého
zvonu, na zděděnou lechu mých mrtvých, kde klekání zticha mi

Frant. Novák: Nad druhou knihou básníka.

Lidové noviny 4, 1896, č. 191, 21. 8., s. 1–2 [R2;

Anežka Libánská]

blahol z hučení větru... učil, ať pravda má podobna jest
knize modlitební, aby každý v ní našel modlitbu svou, i zavržený,
i amírající... dej... dech bolesti mé ať sráží se v krystaly lákú
tám, kteří hledáním onemocněli... Unaven prací a láskou a bolestí
zlomen ať usednu v kvetoucí meze, a zbytek dne ať strávím po-
hroužen, němý, ve věčnou hudbu tvých světél.“

„Ty's nešla, čas vadí, růže mé chřadly, vína má hořkla,
rudla má světla a sny, jež jsem ti naproti vyslal, se vrátily teskný
a němý... S dušemi básníků jsem hovořil...“

„Mé vteřiny tekou jak prosakující krupěje ledového mženi
duem mým do zahrady mé smrti, kde zraje soumraků mystický
plod... A nejbodavější ze všech, vteřiny, kterých jsem nomel
a čekal, a nejsladší ze všech, které mít budu a nebudu znát: vte-
řiny rozkoše, jichž jsem se v umlčené snivosti lekal, vteřiny hrůzy,
jichž jsem se bolestí odvykl bít.“

A podobným nádherným tokem valí se verše pozoruhodné této knihy dále. Pročtete jenom další čísla, nadepsaná: „Proč odvracíš se o Slabá?“ „Legenda tajemné viny (mohutná práce, motivující dědičnost nemocí). Slyším v duši: Žalm ke cti nejvyššího Jména, Tajemství bolesti. (v němž: Svůj sen jsem maloval na černém plátně tvém... a kde: Hořkostí ukrytou mi dýchá každý květ), a stanete pak u veršů, nadepsaných: „Vladaři snů“ (srovnáváme ji v nejednom vztahu s posledním číslem sbírky „Vino silných“), které nepročte asi nikdo bez hlubokého po-
hnutí, vzbuzeného velkolepostí obrazů zde nanosených. — „Předtuchy“ a „Němé setkání“ následují ve sbírce:

„Nepoznány se mijejí duše, každá svou rozřatou svítilnu
při setkání klouf nedůvěřivá, jen dlouhé stíny vzpomínky táhnou
se za ními po celý obzor.“

Sledujeme dále známá čísla:

„Ó, Minulá“, „Když smrti věčný passát“, „Mythus duše“, „Nálada“, „Podobná noci...“

„Jen bolest mi dýchala hlubokým dechem, vítězná

nepřítelkyně snu podobná noci, jež jediným pohledem do všech oken se dívá a všem pohledům otvírá jediné okno k věčnému dnu...“ a přicházíme k veršům nadepsaným „Až sedneš za můj stůl“, z nichž dovoluujeme si otisknouti tyto sloky :

Jdu teskný duš svou, kde setha noci zraje,
berdětý hospodář po zkvetlých mezích sám,
a v hudeb tušení, jež sluným světlem hraje,
na noci budoucí své lásky vzpomínám.

Až sedneš za můj stůl, čekaná. Nepozvaná,
se zraky tajemství, se slovy němými,
s bohatstvím neznámým, milostná, obávaná,
s dotknutím ledovým, s polibky věčnými,
v náš nápoj šumivý var času bude vřít,
vřít hlasů, barev tůž, sen plný snů a dní
a chléb až rozlomíš z mé hořké setby žití,
že poznáš klasů mých, chut záře měsíční...

Sloky: *Mé dědictví položila* (v krajinu snění a tušení), *Svítání na západě* (známé z „Nivy“ t. r.) a *Vino silných* (Almanach secesse!) dokončují knihu.

Opakujeme, že čtenář neodloží tuto s nehlubším po-
hnutím. Celá pásma krásy a touhy a očekávání rozevrou
se zrakům duše po přečtení této publikace, na niž činíme
tuto pozornými. A čím hlouběji známe jemného jich bás-
níka, tím více přejeme jemu dosáhnouti dalekých oněch
horizontů, v jichž sadech nachází neznámé ony květy, které
— jak kdesi jsem četl napsáno z neznámé ruky — stačily
by v jiných poměrech, v jiných okolnostech, v jiné vlasti,
na nesmrtelný věvec a věčné uznání všech těch, již bás-
níka přečetli, jemu porozuměli, s ním cítili a dovedli vznést
se duchem svým za meze ony, kde sní krása, kterou dýchá
na nás každý řádek poesie páne Březinovy.*

F. V. Krejčí: Z naší nejnovější poesie. *Rozhledy* 5, 1895/1896,
č. 11, září 1896, s. 723–725 [též o knize *Svítání na západě*]
[R3; Alena Hájková]

Kj. Že i v této době nechybí nám poesie velikého slohu, silná, ryzí a nád-
herná, touto jistotou mne naplňuje *Svítání na Západě*, druhá kniha našeho
nejhlubšího symbolického a mystického umělce Otokara Březiny. Všecky ty
imponující stránky jeho básnické síly, jimiž je u nás svého druhu největším
a jediným: strhující vzlet jeho extase, dlouhodeché hymnické opojení, neohrožený
pohled do mystických strží nitra, úžasná zásoba, původnost a suggestivnost
obrazů, to všecko je zde manifestováno s větším ještě vzmachem, slavněji a šíře
rozlito než v *Tajemných dálkách*. Jestliže byla suggestivní síla oné první
knihy sehnána především v ty body, kde za hojnou vegetací obrazovou pro-
svítaly intimní osudy a bolesti básnickovy, znamená *Svítání na Západě* téměř
naprosté opuštění této intimní půdy pozemské. Jsme zde na pravých Himalajích duše,
v rozředeném, jedva dychatelném vzduchu abstrakci a nekolikrát sdestilovaných
forem, kde duše vidí kolem sebe jen propasti věčna, minulosti a smrti a modlí
se k nim tajemnými hymny. Čísla, která knihu po této stránce nejvíce karakte-
risují, jako „Ranní modlitba“, „Žalm ke cti nejvyššího Jména“, „Tajemství bo-
lesti“, „Mythus duše“, „Vino silných“ a j. jsou právě triumfy umělecké síly nad
látkou, prchavou, tekutou a subtilní jako fluid, a zároveň hotová creda toho, co
lze zváti náboženstvím moderních duší, které opustily půdu pozitivní víry a sto-
jíce na ramenech vědy dívají se přes ni do nekonečna s žízni po mystice, v níž
zděděný cit náboženský slévá se s uměleckým obrazem světa. V poesii Březinově
srůstá v jedno umělec s myslitelem, oba stejně směli a hlubocí. Tato druhá
kniha jest jen s to potvrditi všecko to, co bylo psáno loni v *Rozhledech* o jejím
autoru. Ukazuje jeho fysonomií propracovanější, subtilnější a obsáhlejší než prvá,
ale je to fysonomie pořád tatáž, s tak hluboce vypálenými individuálními znaky,
že se na ní můžeme učit, co jest umělec, který není eklektikem, není třtinou
zmítanou dojmy, nedilettantisuje, nestírá svou výraznost ve zkoušení všeho možného,
co kde viděl. Březina je sám a svůj, má-li co společného s jinými, jsou to spo-
lečné znaky všech mystiků, totéž společné, co má na př. Novalis s Maeterlinckem. —
Mnoho se nařiká na nesrozumitelnost této poesie. Ten kdo nařiká má ovšem pro
svou osobu pravdu. Věřím na př. velice rád kritikovi Národních Listů panu Hd.,
když se sluše pěstí do prsou a volá hrdě: „my střízliví“ nemáme smyslu pro
tuto poesii. Zbývá jen otázka, zdali mají právo taková „střízliví“ psáti o umění,
nota bene v době umění tak nestřízlivého, jaké nyní na všech stranách pučí.
Všecky podobné úsudky jsou následky falešného předpokladu, že jedno a totéž

umění je pro všechny, že všichni mají právo je vnímat a posuzovat a umělec že má ku všem své povinnosti. Zapomíná se tu, že společnost je stupňovitě rozdělena dle intelligence a jejích potřeb, že jinému obecnstvu slouží na př. Jirásek nebo Herrmann a jinému Březina. Každý má sice právo voliti si umění, které odpovídá jeho stupni intelligence a jeho vkusu — naprosto však nemá práva vyslovovati se o umění, k němuž nedosahuje. Křičí-li takoví lidé o nesrozumitelnosti subtilnější poezie, jest to právě totéž, jakoby obyčejný gymnasta si nařikal na nesrozumitelnost nejvyšších útvarů matematiky, anebo hudební diletant na nesrozumitelnost hudby Wagnerovy. Ale tu se zase jen potvrzuje stará pravda: nikde, nikde že se nesmí diletantism tak beztestně roztahovati jako v literatuře — a kritice. — Ostatně nepopírám, že tak zvaní symbolisté jsou většinou nesrozumitelní. Jen že nesmí býti strkáni šmahem do jednoho pytle. Jsou totiž takoví, jimž nerozumíme proto, že tu není čemu rozuměti, že verše jejich nemají vůbec vnitřní účelné organické stavby, smyslu, že jsou pouhou libovolnou snůškou obrazů a slov, které nechtějí nic vyjádřiti. To jest tak zvaný symbolismus impotentních napodobitelů, slabých talentů bůhů vi kolikátého řádu, kteří se domnívají, že touto nesrozumitelností budou imponovati jako subtilní a hlubocí, a že tak zakryjí svou ubohou vnitřní chudobu. A na neštěstí se jim to po většině podaří. Chvalně známé tak zvané „širší“ obecnstvo soudí: Ot. Březina je nesrozumitelný, p. X. nebo Y., kteří píšou komické nesmysly, jsou také nesrozumitelní — ergo: i Ot. Březina i p. X. i p. Y. to je všechno dohromady „symbolismus“, poezie nesrozumitelná, střeštěná, zbytečná. Nedovedou ovšem pochopiti, že u Březiny je případ docela jiný: že tato poezie není libovolný, beztvárný chaos, pouhé bezmyslné blábolení, nýbrž že to je bohatý organism, psychologicky docela jednotný, vyložený, proniknutelný, v němž má všechno svůj smysl a účel — nedovedou a nemohou toho pochopiti prostě proto, že kdyby toho chápali, byla by jim už celá ta poezie jasná, a odpadly by tedy již předem nářky na její nesrozumitelnost. V tom ohledu je tedy těžko, skoro nemožno se domluvit. Kdo nerozumí, ten ukazuje, že nemůže rozuměti. Na ně se umělec nemůže a nesmí ohlížeti, také jim toho nesmí vykládati za zlé — tolik však smí a bude žádati, aby o něm nemlhili, alespoň ne veřejně, v kritice. — Ale nechci už dále takto zacházeti od předmětu — smutno dosti, že se u nás o věcech tak samozřejmých musí s takovým důrazem mluvit. Knize Březinové zbudě dosti obecnstva i když bude dosti těch, kdož nad její „nesrozumitelností“ budou krčit nos — všechno co dnes u nás dospělo k jemnějšímu kultu ducha, bude se hlásiti k jejímu obecnstvu. Kniha sama vystupuje bez nároků, tiše a klidně mluvíc jen svou uměleckou válkou — ale tvoří ve spolek s prvou knihou svého autora nejhlubší rýhu, již vrylo do českého duchovního života novomystické hnutí, ohlašující se všade dnes jako protest proti pokračujícímu sploštění, změlčení a zpráhlednění života. Březina je jeden z těch, kdož v jarmarečním ruchu moderního života uvádějí na paměť, jak se život nedá zlehka a pohodlně odbyť, jak je těžký, hluboký, jak nás svazuje s minulým a budoucím, jak kráčíme k jeho záři a slávě údolmi bolesti a smrti. — Literární naše poměry charakterisuje podivně ta věc, že mezitím co přední literární listy o Svítání na Západě mlčí, byl to jeden krajinský časopis, jenž napsal, že kdyby vyšla tato kniha ve Francii, způsobila by tam velký rozruch. To je úplná pravda. A dodávám: v našich listech hemžilo by se pak o ní notice a referáty. S jedním velikým a vlastně rozhodujícím úspěchem může však býti její autor už dnes spokojen: s úspěchem u mládeže. Nejmladší talenty téměř po většině jdou za ním, poněvadž ovšem jen ve věcech vnější formy, neobratně a nešťastně,

zapomínající na jedinečnost psychické struktury Březinovy, kterou napodobiti a odkoukati nelze — ale ukazuje to přec, že mládež dobře vycítila, dvěma Březinovým knihami udeřila nová hodina v rozvoji české lyriky.*)

*) Až dosud nebylo psáno o poezii Březinové téměř nic, jak ze strany starých tak i moderních. V poslední době přináší pěknou o ní studii „Nový Život“ z pera S. Boušky, jakož i soud polského básníka Przesmyckého-Miriama. Také „metakritikové“ — pane professore Alberte?

Z literatury.

* Otokar Březina: Svitání na Západě. Praha. Moderní revue 1896.

Sbírka lyrických básní neobyčejného druhu. Neobyčejnost ta jest takového rázu, že bude mnohý čtenář povědčen, poví-li se mu především obsah.

Tušení věčného života posmrtného pronikalo jasnou září (= Svitání) do smutného života mého pozemského (= na Západě). Začítel jsem v obraznosti své do tise nadmyslně, kde duše předtím dít, když mě bolest vyhánila z tohoto světa.

To je obsah básně úvodní. Myšlenky dalších básní jsou: Smíření se s myšlenkou smrti nutné jest. — Proč se bát smrti? — Člověk je kořist smrti. Smrt je deduktiv a vina prarodičů. — Zpíval jsem, Bože, jen bolest, jen podzim, žil jen ve snách, nevděná a nešťastná. — Vzpomínání na dětství.

Karakteristika mystiků. — Dvě elegie nad mrtvou nesplněnou láskou. — Před zrozením byla duchovnost slepá a němá, až ryzi. V životě pozemském, hmotném, nabyla mysli. Nový život posmrtný ji zas od hmoty očistí. (Mythna duše). — Únava za paměť dne dávno pocítila lehkost umírání. — Souvislá je bolest všeho: zapadajícího slunce, ztráta matky, lásky a bol všeho míra. — Štasten, koho netrápí myšlenka smrti. — Jen víra v nesmrtnost osvobozuje od strachu smrti.

Už tento stručný nástin obsahu dokazuje, že není hrad tak sbírky básnické, která by byla tak jednotná, souvislá, celá a svá, realisticky vědeckých pomyslů a při tom nadmyslně mystického vlnění čita, tak abstraktní, skoro jen pojmově lidská, nad všelike rozdíly vrstevní i národnostní i sociální povznesená a přece životní a individuální.

Hlavní idea, jak viděti, je rozřešit záhadu smrti. Smrt byla vlastně na Golgotě navždy pro křesťany už přemohena, ale vývoj věd, který přivodil do filosofie materialism a do umění naturalism, přivodil znova myšlenku naprostého zhybu vši individuality, smrti duše nesmrtnosti a života nadmyslnosti, a tím vzbuze strachy, nepřemožitelný strach všech strachů, jež poznal středověk věřící, strach smrti.

Rozum pochopil »bolestnou souvislost všeho«, cit z toho zachvácen žalem nad ponížeností a nicotou, vše tedy rozřícena pudem zachvácení sebe ku trůněnému boji.

Rozum, psychia intelektuelní, nemá zbraní proti železným důsledkům chemie, zoologie a j. věd, než skepsi a resignaci. Tím však umrtvována energie a zdravý smysl života. Proto vyhledává zase větší duše středověku, ale poněvadž poznatků vědeckých, rozumových, popptíli nemůže, povýšena jest duše tato nad ducha a mimo smysly tělesné ustanoveny smysly netělesné, orgány psychy sensitivní. Poznání této duše se opírá o poznání konkrétní, ale promítá své poznatky do všehomíra. Hovor této duše slyší jen vyvolení. Hluk věčného života musí se vzdáliti. Jen na výšinách, kde mlhy a oblaka oddělují pozorovatele od světa dole minceho, nebo v pusté chodbě klášterní se slyší tajemný šepit této duše.

Dokud bydlí v hmotném těle lidském, musí utívat ari i lidské řeči. Ale jaká to podivuhodná řeč! Metafory, zdá se, jakoby z říše bezzákonosti, kde vládne logikou nemoženým mechanismus pro zdroj poesie staré, lidové a naivní, prázdný mytů, symbolů a mystiky. Zde není dvou věcí tak různých, aby se nesměly zrakem, obvyčejným smrtelníkem těžce pochopitelným, vzájemně složit v obraz. Transcendenciální smysly této duše ai vespolek pojmy a po city vypůjčují a zaměňují, jen aby řeč lidská stačila vyjádřiti svými »hrubými« prostředky, co pocítila ryzi, přecitlivá duchovost.

Pak se tedy mluví o zhlasech vůni, o »vůních zakřiknutých«, o spěvu slunce, o ohnivě šíři, ba i o začítí tmei. Na pohled nerozumné a přece možné a tolik výmluvné. Pouhým obrazem poví více, než výkladem. Začítí tma! Nordan by se smál.

Člověku žijícímu je záhroben »tma«. Ale mystik, když palí na život pozemský se stanoví věčnosti, vidí, že je tma zde, v hmotném světě, onde však že je jedině pravé světlo. Začítí tma je věčnost. Nordan se už nemůže smát.

Ať sebe tajemnější a absurdnější na pohled řeč, amysl pravá poesie mluví mluví. Březinova poesie má smysl, hledíme-li k jejímu, náležitě nadmíru podobenství. Opírá se o vědu, toať k náboženství. Provádí závěry moderní sociologie důsledně až do nekonečna. Vůde je život, společnost; šetř se zjevů a duchů je

nepetržit. Přítomnost je ovoce minulosti, smě budoucnosti. Duše lájého člověka je hrob všech jeho předků. Horror vacui je překonán, ješto není prázdnoty, ale ztráta nebezpečí a rozkoše, již počítá člověk podléhajíc rád a spokojeně klamům obklopujících ho zjevů, ta naplňuje duši básnickou nesnesitelným bolem, který dří věcka jeho paměť, představ v ní určuje, líbí energii, zachmuje zrak a obrací stále jediným, spápným směrem, směrem k osvobození od tobo všeho bohu, k smrti.

Poesie Březinova je mystická poesie abstraktního světobolu.

Není však zcela bez konkrétní podstaty. To ji činí blíže člověku, rozumitelnější, lidštější a tím i blíže. Ztráta milované matky, ztráta milence, jsou zvuky, jimiž dýchá vše solového spěvu jen málo, (Němá setkání, Ó Mima, Podobná noci), ale citíme i při ostatních melodických kosmických, jak je stále v hloubce provázejí a jimi se knírají.

Březina směřuje k náboženství. Modlí se, zpívá žalm ke cti Nejvyššího Jména, ale je to náboženství jeho, původní, více poetické. Není to novokřesťanství saivých, proto že k také práci příliš málo má svých romantiků, ani se neulhá ke křesť po životě bídně prohytém, jako Verlaine (přebobýv zjev francouzského Novokřesťanství). Naodil se mystikem, pocítil v bolu poznání potřeba víry a našel ji, ješto kořeny její od mládí v sobě měl.

V literatuře znamená mystika Březinova nejvyšší hřeb vzrůstající viny reakce proti materialismu, proti věčnosti života, proti snaze zavléci věčnost tu i do umění a do poesie, proti postulátu, aby poesie pomáhala lidem vůz sociální a kolektivní, aby se individuality stlačily pod společnou míru obecnosti lidské.

Toho umění je stále aristokratické. Ale není to aristokratism dle čisti moderní, která láje, práká a obekem se divě ebání aristokratism jokerský, výběr ryzi, jemný, choulonického vkusu, právinně hledě plati, dobrotivý a vznešený.

Výskok Alp možná mšíti hlubiny Švédskemého moře, výskok Himalaje hlubiny Tichého oceánu. Mírou mystiky v každém století je odčina i míra bíd, zia a úpadku společnosti, míra banálnosti módního umění.

Př uměním básnicku dnešní doby není možná, aby mechanism své obraznosti hodně vědomě neovládá. Vládne jím i Březina. Ale ari ne tak, aby obrazy své všechny vypnul. Hlavní sklad a ráz jeho metafor je mu dán už s láskou přirozené. On let obraznosti jen Mál. Všude, kde je v chaotickém víření figur a tropů svých přítomna a jasným rozhledem obzor zamýšlené básně drží a nepouští, je srozumitelný. Ale někde mu uzdy fanatie cit vyškubne a působí zmatek. Jsou místa u Březiny skutečně temná.

Avšak u obecnosti se bonasí Březina od počátku zvláštní proslavostí tou, že je nerosozumitelný vůbec.

Po předěslem výkladě možno tufo otázku rozřešiti takto: Pročom čláme:

»Když jsem se ráno ze spaní probudil a vstal, jal jsem se modlíti k Bohu.«

Je to srozumitelné? Je zcela. Nuže dále:

»Stan černý smrti, jež rozpíná duše na ostě své, aby odpocínala,

jsem svínil dia rozkazu Tvého a oháčen k východu světa,

jsem fekl myšlenkám, kletcím na různých kobercích jitra: Modlete se!»

Ota texty jsou třeš, jen že prve byl můj proseký překlád, toto zde je původní znění začátku »Ranní modlitby«.

Výkladu rozuměl každý, originálu ne už každý. Co z toho usuzovati? Čemu je to tak těžko rozuměti? »Když jsem se ráno probudil atd.« je pojnový obsah básně. »Stan černý smrti jsem svínil« je obrazný výraz. Jestliže je tedy čtení originálu někomu těžké nebo vůbec nepřístupné, je toho přčinou jakost obrazného výrazu. Ani vůbec básnická forma. My poesi, a níť jsme byli vychováni a vyrostli, přivycnem a objevili se nová, neobyčejná a původní, je nám cizí. Mimo to, léty se sláva člověk příliš intelektuelním, kdežto nová poesie každá má znak mládí, citovost. Proto nově poesi rozumí nejpoť mládě. A tak i Březinové.

Pakna, že je tedy u Březiny nerosozumitelnost jen zdánlivá, relativní částečná.

Krom tobo doložme: Poesie (umění) není pro každého a z těch, pro které je, není zase každá poesie pro každého. Každý cit každé duše hledá svého básnicku. Umění je výraz duše především umělcovy a pak všech jeho duševních souzručenů.

Těžká, nepřístupná forma je hraha, kterou se kryje tato choulonitá vznešená poesie proti návalu davu a všedního vkusu. Ona ani nechce žádného bojného obecnosti. Starší se jí ari nevnučí, leda vrtky zvědavé nakouknou, ale mládeže většina se úprkem žene k ní. Fovolaných mnoho, vyvolených málo, pranalo. Tuto poesi nelze následovati bez trestu. Odnosou jen besecné otoky, manýry. Čten a čtou, jako nedočkávi členat knihu, ještož jazyka psaného ani nedočká čtení. Těžké jsou vedou čtení k povrchnosti, bezmyšlenkovitosti, nebo, chce-li stýj co stýj rozuměti, k omrzlosti a nudě.

Ale lákavá je ta poesie, že je tak vznešená. Můžeme se nadíti, že se nivy české brzy rozbláhli úpením mystickým ai bída. Ale za to slávik nemůž, že všechno kanarstvo v okolních oknech jen po nám švehoit. Bývalo, přesto a přejde zas.

Vbk.

Vbk [Jan Voborník]: Z literatury. Národní listy 36, 1896, č. 258, 18. 9., s. 5 [R4; Petr Paulus; nebude]

* https://de.wikipedia.org/wiki/Max_Nordan

[Nová Říše] 25.-30. září 1896

Váš poslední list byl jedním z nejkrásnějších, které jste mi poslala. H pojetím druhého světa a mé duši tak závrtně blízký. Jak jsem Vám chvíle sladkého smutku, které jako významně upřený, nekonečný provázely ještě dlouho po tom, když jsem Vám ho.

Prázdniny strávil jsem v Nové Říši. V Praze jsem nebyl. Literární obec mladých je rozbitá, plno osobních rekriminací, vášnivých útoků, málo lásky; kletba ideových zápasů stihá i jejich soukromé styky a činí cizinci, který je ve spojení s většinou z nich, postavení nevlidné. A přece jsou to silné, zajímavě fezané individuality, duše, v nichž svítí jítro budoucích dní! Teskno. Máte pravdu: velkoměstský vzduch má něco dráždivého do sebe, enervujícího, těžkého, co padá na

KP; popsána 1. strana.

LA 23, 49-50; Vlněné sedkání

75-76.

[Nová Říše] 27. září 1896

Drahý příteli,

zásilku Tajemných dálek, které ode mne přijmete laskavě darem, provázím těmito několika řádky. Dle Vašeho přání opsál jsem na první stranu novější jedno číslo (vyjde v Mod. revui). — Článků v Lit. listech jsem si všiml. Ptáčník je Šalda; každý to pozná po prudkém a originelním vedení útoku, v čemž je u nás Šalda nepřekonatelný. Píše jako vždy, pronikavě, se znakem, jemuž jsou hlubiny průhledné i na místech, kde zlatým piskem vrou prameny tajemných zdrojů. O Vrchlickém však, dle mého soudu, nešel ještě všechno. Jsem jist, že se k němu ještě v klidnější chvíli vrátí. Napiši Vám někdy o tom svou myšlenku, až budu mít více pokdy obšírněji se rozepsat. Nastala nám zase škola a pro mne hrozná únava těch několika hodin denně znamená ochromení duševní práce. — Že jste se setkal se Šaldou a hovořil s ním o mém díle, velice mne zajímalo. Pravda, nesympatizuje se mnou — okolnost, kterou přece jen vidím teskně, vychází-li od toho, jehož milujeme —, ale tušil jsem to dávno, neboť Šalda náleží k lidem, u nichž mlčení je výmluvné. Pravíte, že mne nestudoval. Zdá se; neboť úsudek jeho o Tajemných d. je rozhodně, myslím, nesprávný, ať už kniha sama je taková nebo taková (nepotřebuji Vám povídat, že nedívám se na minulou práci s naivně radostným vytržením! Na budoucí se dychtivě dívám!). Mezi mou prací a prací Vrchlického je rozdíl ve filozofickém obrazu světa a v metodě. To platí i tenkrát, kdyby obraz i metoda nechávaly sebevice přání. Ale k čemu šířiti se o těchto věcech? Sympatie a antipatie (čili porozumění a neporozumění) k dílu podrobeny jsou tajemným zákonům zrání, jako každá sympatie a antipatie. Šťastnější láska, která nenávisť počíná, než která nenávisť končí. Duchové stojí proti sobě, vedeni vůlí vyšší spravedlnosti; každá rina má své echo v dále a ze zklížení mečů srší blesky, které zapalují nová světla. Budete čísti ode mne něco na toto téma, které padá do mé nové knihy, v nejbližší době.